

Графъ Л. Н. Толстой.

СМЪРТЬТА НА ИВАНА ИЛИЧА

Където
всичко е
свободно и
честно, а там
където е
свобода и
честност, там
е и правдата.

Всичко е
свободно и
честно, а там
където е
свобода и
честност, там
е и правдата.

ИЗДАВА

Външното Дружество

ПРОСВЕТА

СПАСОПОМОЩНИКЪ

В. М. Милова

О Б Я В Л Е Н И Я .

Изъ чуждата книжнина, мѣсечно прѣводно списание отъ избрани творения изъ всесвѣтската книжнина, излиза редовно на 25-то число всѣки мѣсець. Въ спис. «Изъ чуждата книжнина» ще бждѣтъ застъпени особено новата плеада писатели. Ще дава по нѣкога и популярни научни нѣща. Въ края на всѣка книжка ще има книжовни вѣсти за забѣлжителни произведения изъ чуждитѣ литератори и оцѣнки на прѣводи. Въ края на годината ще се даде *премия*. Годишно списанието струва **8 лева** прѣдплатени.

Всичко, що се отнася до списанието, се испраща до *Ив. Ст. Андрейчинъ, улица Бълчевъ № 17, София.*

Ловець, органъ на ловчийскитѣ дружества въ България, излиза въ началото на всѣки мѣсець. Цѣната на вѣстника е за година **4 лева**. Пари се испращатъ до касиера г. Хр. Ив. Велевъ въ *София.*

Юношеска библиотека, редъ книжки съ отбрани по съдържанието си съчинения на по-видни европейски писатели, прѣдзначени за нашитѣ младежи отъ двата пола. Книжкитѣ излизатъ въ различно врѣме на годината и отъ по различно число печатни коли всѣка, нѣ съ това необходимо условие, щото за прѣвъ цѣлата година (отъ 25 септември 1898 год. до 25 септември 1890 г.) да се даде на г. г. читателитѣ 24 печатни коли. Приема се годишенъ абонаментъ по **2 лева** прѣдплатени. Продаватъ се и отдѣлни книжки. Пари се испращатъ до *Д. Велковъ, учителъ въ София.*

Пжтешественникъ, мѣсечно илюстрирано списание по пжтешествията и географическитѣ открития, излиза въ София подъ редакцията на Р. М. Каролевъ. «Пжтешественникъ» ще запознава читателитѣ си съ най-важнитѣ географически открития и онѣзи страни, които иматъ свърѣмененъ исторически интересъ. Годишенъ абонаментъ **6 лева** прѣдплатени.

Графъ Л. Н. Толстой

С М Ъ Р Т Ъ Т А

на

И В А Н А И Л И Ч А

П Р Ъ В Е Л И

Д. Тодоровъ и Г. Грозевъ.

„Когато слънцето изгрѣе,
тъмнината исчезва, а заедно съ
нея се скриватъ и бухалитѣ,
прилѣпитѣ и хищнитѣ звѣрове“.

„Само знание не стига; ум-
ний чловѣкъ може да бѣде и
умень мошеникъ, и колкото е
по-умень, толкозь по-умень мо-
шеникъ ще бѣде той; въспита-
нието трѣбва да има за основа
вѣрата и нравственността“.

№ 36. Издава Книжевното Дружество „Просвѣта“
ВЪ СТ.-ЗАГОРА.

СТАРА-ЗАГОРА,

Печатница „Свѣтлина“ № 631

1898.

I.

ъ голѣмото здание на съдебнитѣ учреждения, когато се бѣ прѣкъснѣло засѣданieto по дѣлото на Мелвинскитѣ, членоветѣ и прокурорѣтъ се оттеглихъ въ кабинета на Ивана Егоровича Шебека и се започнѣ разговоръ върху прочутото Красовско дѣло. Тодоръ Василевичъ се разпали, доказвайки неподсѣждността на дѣлото, Иванъ Егоровичъ настояваше на своето, пѣкъ Петръ Ивановичъ, като не взе участие въ прѣширнята отъ началото, сѣдеше си така и разглеждаше току-що подаденитѣ „Вѣдомости“.

— Господа! каза той, Иванъ Иличъ умрѣлъ.

— Наистина ли?

— Ето на, четете, каза той на Тодора Василевича, подавайки му прѣсния, още мирисливъ брой на вѣстника.

Въ черна рамка бѣше напечатано: „Параскева Тодоровна Головина съ душевно прискърбие извѣстява на сродницитѣ си и познатитѣ си, че възлюбенниятъ ѣ съпругъ, членъ на Съдебната Палата, Иванъ Иличъ Головинъ се поминѣ днесъ на 4 Февруарий настоящата 1882 година. Погрѣбението на тѣлото ще се извърши въ Петѣкъ на 1 часѣтъ слѣдъ пладнѣ“.

Иванъ Иличъ бѣше другаръ на събранитѣ господа и всички го обичахъ. Той боледуваше вече отъ нѣколко седмици насамъ; говореше се, че болестта му е неизлѣчима. Мѣстото му бѣше запазено, но тъгмеше се вече, въ случай че умрѣ, Алек-

сеевъ да бѣде назначенъ на неговото мѣсто, — пѣкъ на Алексеевото мѣсто или Винниковъ или Штабелъ. Тѣй щото, като чухъ за смъртъта на Ивана Плича, всѣкой отъ събранитѣ въ кабинета господа си помисли върху това, какво значение може да има тази смъртъ относително до размѣстванието или повишението на самитѣ членове или на тѣхнитѣ познати.

„Сега навѣрно ще бѣдѣ назначенъ на мѣстото на Штабеля или на Винникова“, помисли си Тодоръ Василевичъ. „Това отдавна ми е обѣщано, а това повишение съставлява за мене 800 р. увеличение на заплатата ми освѣнъ канцеларскитѣ“.

„Ще трѣбва сега да се помолѣ да прѣмѣстѣтъ шурей ми отъ Калуга“ помисли си Петъръ Ивановичъ. „Жената много ще се зарадва. Сега вече нѣма да се приказва, че азъ никога нищо не съмъ направилъ за нейнитѣ роднини“.

— Азъ тѣй си и мислихъ, че той вече не ще може да стане, каза Петъръ Ивановичъ гласно. Жално!

— Че какво собствено му бѣше?

— Докторитѣ не можехъ да опрѣдѣлятъ. Тоестъ опрѣдѣлявахъ, но различно. Когато азъ го видѣхъ послѣдний пѣтъ, менѣ ми се струваше че той ще се поправи.

— А азъ пѣкъ отъ празницитѣ насамъ не съмъ ходилъ при него. Все се тѣкмѣхъ.

— Какъ, имаше ли той състояние?

— Струва ми се, че много малко нѣщо отъ жена си, но съвѣмъ нищожно.

— Да, ще трѣбва да се отиде. Страшно далечъ живѣѣтъ.

— Тоестъ отъ васъ далечъ. Отъ васъ всичко е далечъ.

— Вижъ го, не може да ми прости, че живѣѣхъ задъ рѣката, каза Петъръ Ивановичъ, като се усмихваше на Шебека. И започнахъ да се разговорѣтъ за

далечността на градскитѣ разстояния и трѣгнахъ за въ засѣдателната стая.

Освѣнъ отъ прѣдизвиканитѣ отъ тази смъртъ съображения за размѣстваніе и възможнитѣ измѣненія по службата, които бихъ могли да послѣдватъ отъ тази смъртъ, самий фактъ — смъртъта на ближния познатъ, прѣдизвика въ всичкитѣ, които се научихъ за неѣ, както това всекога бива, радостно чувство, че умрѣлъ той, а не азъ.

„Виждь, умрѣ! а азъ не“, помисли си и почувствува всеки. Пъкъ близкитѣ познати, тѣй наречени приятели на Ивана Илича, при това неволно си помислихъ, че сега ще трѣбва да се изпълнятъ много тягостнитѣ задължания на приличнето и че ще трѣбва да се отиде на панахидата*) и да се направи съболезнавателна визита на вдовицата.

Най-близки приятели отъ всички пъкъ бѣхъ Тодоръ Василевичъ и Петъръ Ивановичъ.

Петъръ Ивановичъ бѣше неговъ съученикъ въ училището по правото и се считаше задълженъ прѣдъ Ивана Илича.

Като извѣсти въ врѣме на обѣдъ на жена си за смъртъта на Ивана Илича, като съобщи и съображенията, че може шурейтъ да бѣде прѣмѣстенъ въ тѣхния сѣдебенъ окръгъ, Петръ Ивановичъ, безъ да си отпочине, облѣче си фрака и отиде у Ивана Иличеви.

Прѣдъ вратата на къщата на Ивана Илича чакахъ едно ландо и два фаетона. Долу, на одърчето, при закачалката бѣше допрѣнъ до стѣнната капакътъ на сандѣка за умрѣлия. Капакътъ бѣше облѣченъ цѣлъ

*) Въ Русія споредъ закона умрѣлитѣ не могатъ да се погрѣбватъ прѣди да се изминатъ три дни отъ смъртъта. За това въ продълженіето на първитѣ два дена сутринъ и вечеръ, а сжщо и на сутринъта на третия день се служи панахида въ квартирата на умрѣлия.

въ бѣла сърма и обкованъ съ сръббренъ спиртъ, краищата на когото се свършвахъ съ сърмени висулки. Двѣ госпожи облѣчени въ черно си сваляхъ горнитѣ дрѣхи. Едната бѣше сестрата на Ивана Илича — а другата непозната нѣкоя. Другарьтъ на Петра Ивановича, Шварцъ, слизаше отъ горѣ и, като съгледа още отъ горнето стъпало влизация, сирѣ се и му смигнъ, като че ли му казваше: „глупаво се е распорѣдилъ Иванъ Иличъ; такова нѣщо ний не бихме направили“.

Лицето на Шварца съ английски бакенбарди, а и цѣлата му мършава фигура въ фракъ прѣдставляваше, както всекога, особена тържественность; тѣзи тържественность, всекога противорѣчаща съ особенната веселость на Шварца, имаше сега извънредно значение. Така си помисли Петъръ Ивановичъ.

Петъръ Ивановичъ стори пхтъ на дамитѣ и бавно трѣгнъ слѣдъ тѣхъ по стълбата. Шварцъ не продължаваше да слиза, а се сирѣ. Петъръ Ивановичъ разбра защо е това: той очевидно искаше да се сдума, дѣ ще се съберѣтъ довечера да играѣтъ на карти. Дамитѣ отидоха при вдовицата, а Шварцъ съ сериозно стиснѣти и здраво сбрани устни и съ игривъ погледъ показа на Петра Ивановича съ движение на вѣждитѣ си, надѣсно въ стаята на мъртвеца.

Петъръ Ивановичъ влѣзе, както това всекога става, съ недоумение относително това, какво трѣбва тамъ да прави. Само едно той знаеше, че въ такива случаи не е злѣ, ако се кръсти. Пъкъ относително това, трѣбва ли и при това да се кланя, той напълно не бѣше увѣренъ и затова избра сръднето: като влѣзнъ въ стаята, той започнъ да се кръсти и малко като да се покланя. До колкото движенията на рѣцѣтѣ и главата му позволявахъ, той заедно съ това разгледваше и стаята. Двама младежи, единий гимназистъ,

като че ли сродници, кръстейки се, излизахъ изъ стаята. Една бабичка стоеше неподвижна, а нѣкоя си госпожа съ странно повдигнати вѣжди ѝ шепнеше нѣщо. Черковний пѣвецъ въ рединготъ, бодъръ, рѣшителенъ, четеше нѣщо високо, съ изражение на лицето, което недопускаше никакво възражение; слугата Герасимъ, като минъ прѣдъ Петра Ивановича съ лежки стѣпки, посипа нѣщо по пода. Като бѣше видѣлъ това, Петръ Ивановичъ тутакси почувствува легката миризма на разлагающия се трупъ. Въ послѣдното си посѣщение у Ивана Илича, Петръ Ивановичъ бѣше видѣлъ този слуга въ кабинета на господаря му; той изпълняваше длъжността на пазачъ при болния и Иванъ Иличъ особено го обичаше. Петръ Ивановичъ все се кръстеше и легкичко се покланяше къмъ срѣдата между умрелия, пѣвеца и иконитѣ на масата въ кюшето. Последъ, когато това често кръстение му се показа доста продължително, той се сирѣ и започнъ да разгледва мъртвеца.

Мъртвецътъ лѣжеше, както всекога мъртавецитѣ лѣжатъ, особено тежко, по мъртвешки, съ укочаниѣли, потѣнжли въ постѣлжитѣ на сандѣка членове, за всекога хлѣтнѣла въ възглавницата глава, и показваше, както всекога мъртавецитѣ показватъ, своето желто-восъчно чело съ хлѣтнѣли слѣпи очи и стърчащъ носъ, като да натисгаше горнята устна. Той бѣше много се промѣнилъ и развалилъ отъ това врѣме отъ какъ Петръ Ивановичъ не бѣше го виждалъ, но както у змичкитѣ мъртавци, лицето му бѣше по-красиво, а главно по-значително отъ колкото когато той бѣше живъ. Лицето му изражаваше, че това, което трѣбваше да се извърши, е извършено и извършено правилно. Освѣнтъ това въ туй изражение се искаваше мѣмрене или напомнювание на живитѣ. Това напом-

нювание се показа на Петра Ивановича за неумѣстно или най-малко, че то не се отнася до него. Нѣкакъ си му станѣ неприятно и за това, като се прѣкръсти още веднажъ на бързо, което той самичкѣ забѣлѣза, че бѣ дѣйствително доста бързо, несъобразно съ приличията, той се обърнѣ и тръгнѣ къмъ вратата. Шварцъ го чакаше въ салона. Той бѣше се раскрачилъ широко и играеше си съ цилиндра задъ гърба си съ двѣтъ си рѣцѣ. Само единъ погледъ на веселата, чисто-плътна и елегантна фигура на Шварца бѣше достатъченъ да освѣжи Петра Ивановича. Петъръ Ивановичъ разбра, че той, Шварцъ, стои по-горѣ и не се поддава на тѣжни впечатления. Самий му изгледъ говореше: случката съ панахидата на Ивана Илича никакъ не може да служи за достатъчно основание за да се признае порядъка на засѣданието за нарушенъ, т.е. че нищо не може да му поурѣчи, щото днесъ вечерята да распери картитѣ, слѣдъ като ги распечати, когато пѣкъвъ въ това врѣме слугата ще нарежда четире още непалени свѣщи; въобще нѣма основание да се прѣдполага, че тѣзи случка може да поурѣчи да прѣкараме приятно и днешната вечерь. Той каза това шепнишката, когато Петъръ Ивановичъ минаваше покрай него, прѣдлагайки му да се съберѣтъ да играѣтъ на карти у Тодора Василевича. Но виждаше се, че не било писано на Петра Ивановича да играе тѣзи вечерь на карти. Параскева Тодоровна, ниска, дебела жена, която все по-вече серазширочаваше отъ раменѣтъ надолу, при всичкитѣ ѣ старания да стори противното, облѣчена въ черно, съ покрита съ дантелено шалче глава и съ сѣщо такива странно повдигнѣти вѣжди както и онази дама, която стоеше срѣщу мъртвеца, излѣзнѣ отъ стаята си заедно съ другитѣ дами, и, като ги испрати до вратата на стаята, гдѣто лѣжеше мъртвеца, ка-

за: „ей-сега щѣ се започне панахидата; заповѣдайте“.

Шварцъ, като се поклонѣ, застанъ, очевидно искашецъ да покаже, че нито приема, нито и се отказва отъ това прѣдложение. Параскева Тодоровна, като съгледа Петра Ивановича, въздъхнъ, доближи се до него, взе го за рѣка и каза: „азъ зная, че вий бѣхте истински приятель на Ивана Илича“ Тя го погледнъ, очаквайки отъ негова страна съотвѣтствующе на нейнитѣ думи дѣйствиe. Петъръ Ивановичъ знаеше, че както тамъ се изискваше да се кръсти, така и тука трѣбваше, да ѣ стисне рѣката, да въздъхне и и да каже: „вѣрвайте ми!“ И той така и направи. И, като направи това, той почувствува, че желаемия резултатъ се получи: че той е трогнътъ и тя е трогнъта.

— Заповѣдайте, додѣто панахидата не се е започнъла, азъ имамъ да поговоръмъ нѣщо съ васъ, каза вдовицата. Дайте ми рѣката си.

Петъръ Ивановичъ подаде рѣката си, и тѣ се оухтихъ кждѣ вътрѣшнитѣ стая, покрай Шварца, който тѣжно смигнъ на Петра Ивановича.

„Ето ти и карти! Да не се сърдишь, другъ играчъ ще намѣримъ. А може да те и приемемъ, когато работата се свърши“, каза той съ веселия си погледъ.

Петъръ Ивановичъ въздъхнъ още по-дълбоко и по-тѣжно, а Параскева Тодоровна признателно му стиснъ рѣката. Като влѣзохъ въ нейната гостна стая, стѣнитѣ на която бѣхъ облѣпени съ розова кретонова хартия и въ която лампата мрачно свѣтеше, тѣ сѣднъхъ до масата; тя на канапето, а Петъръ Ивановичъ на ниското кресло съ растроени яйове. Параскева Тодоровна искаше да го прѣдупрѣди, щото да сѣдне на дугъ столъ, но намѣри, че прѣдупрѣждението не съотвѣтствува на положението ѣ и се остави. Съдайки

на това кресло, Петъръ Ивановичъ си припомни какъ Иванъ Иличъ уреждаше тѣзи гостна стая и се съвѣтваше съ него за сѣщата розова кретонова хартия съ зелени листа. Сѣдайки на канапето и заминавайки покрай масата (гостната ѝ стая бѣше пълна съ разни нѣща и мебели), вдовицата закачи дантеленото шалче о украшенията на масата. Петъръ Ивановичъ се приповдигна за да откачи шалчето, а освободеното подъ него кресло захвана да се клати и да го приповдига. Вдовицата започна сама да откача шалчето и Петъръ Ивановичъ пакъ си сѣдна, като натисна размирнитѣ яйкове на креслото. Но вдовицата не можа да се откачи и Петъръ Ивановичъ пакъ се приповдигна и креслото пакъ се заклати и даже испращѣ. Когато всичко това се свърши, тя извади чистата си батистова кърпа и почна да плаче. А пѣкъ охладнѣлия отъ случката съ шалчето и креслото Петъръ Ивановичъ, сѣдеше намръщенъ. Това неловко положение се прикѣна отъ Соколова, трапезарѣтъ на Ивана Илича, който доде да каже на госпожата, че това мѣсто на гробищата, което тя избрала, ще струва 200 рубли. Параскева Тодоровна прѣстанѣ да плаче и съ видъ на жертва погледна на Петра Ивановича и му каза по френски, че ѝ е много тежко. Петъръ Ивановичъ направи мълчаливъ знакъ, изразяющъ несъмненна увѣренность въ това, че иначе и не може да бѣде.

— Запушете, моля ви се, каза тя съ великодушенъ, а заедно съ това и тѣженъ гласъ, и започна да се расправя съ Соколова относително цѣната на мѣстото. Петъръ Ивановичъ като запалваше цигарата си, чу, че тя много обстоятелствено распитваше за разнитѣ цѣни на мѣстата и опрѣдѣли това, което трѣбваше да се вземе. Освѣнъ това, като свърши съ

мѣсгото, тя се распореди и относително пѣвцитѣ. Соколовъ излѣзе.

— Азъ сама всичко вършиж, каза тя на Петра Ивановича, отмѣтвайки на една страна албомитѣ, които се намирахъ на масата; а като забѣлѣза, че пепелтъ ще падне на покривката, безъ да се бави, тикнж пепелницата къмъ Петра Ивановича и рѣче: азъ намирамъ за притворство да увѣрявамъ, че отъ тѣга неможъ да се занимавамъ съ практически работи. Напротивъ, мене, ако може нѣщо, не да ме утѣши . . . а да ме развлече, то сж грижитѣ за него. Тя пакъ си извади кърпата, като че се готвеше да заплаче, и изведнажъ като че ли прѣсили себе си, убодри се и започнж да говори спокойно.

— Прочее азъ имамъ за нѣщо да ви говорж. Петъръ Ивановичъ се поклони, безъ да даде на яйковетѣ да се поповдигатъ, които тутакси се приготвихж да се расклатжтъ подъ него.

— Въ послѣднитѣ дни той страшно страда.

— Много ли страдà? попита Петъръ Ивановичъ.

— Ахъ, страшно! Послѣднитѣ, не минути, а часове той не прѣставаше да вика. Три денонощия наредъ той безъ прѣкъсване викаше. Това бѣше непоносимо. Азъ неможъ да разберж, какъ съмъ прѣтърпѣла това. Прѣзъ три стаи се чуваше. Ахъ! какво азъ прѣкарахъ!

— Нимà той се помнеше? попита Петъръ Ивановичъ.

— Да, пропушнж тя, до послѣдната минута. Той се прости съ назидане четвъртъ часъ прѣди смъртъта си, а още молеше и да отведжтъ Володя.

Мисълъта за страданието на челоувѣка, когото той познаваше отъ близо, отъ начало като весело момче, ученикъ, ситнѣ възрастенъ, другаръ въ картитѣ, безъ

да се обърща внимание на неприятното съзнание върху неговото и на тъзи жена притворство, изведнажъ уплаши Петра Ивановича. Нему пакъ му се стори, че вижда това чело, носъ, който натискаше устната и му станъ страшно за себе си.

„Три денонощия ужасни страдания и смъртъ. Но Боже мой, това, ей-сега, всѣка минута може да се случи и съ мене“, помисли си той и мигновено му станъ страшно. Но тугакси, безъ да се съти какъ станъ това, дойде му на помощъ най-обикновенната мисълъ, че това се е случило съ Ивана Илича, а не съ него и че това съ него не трѣбва и не може да се случи; че, мислейки така, той се поддава на мрачно настроение, което не трѣбва да допуска, както това ясно се виждаше отъ лицето на Шварца. И като разсъди така, Петъръ Ивановичъ се успокои и съ интересъ започна да распитва подробноститѣ по свършванието на Ивана Илича, като че ли смъртъта бѣше такова приключение, което е свойствено само за Ивана Илича, но съвсѣмъ не свойствено за него.

Слѣдъ дълги разговори за подробноститѣ, върху дѣйствиелно ужаснитѣ фазически страдания, които прѣтърпѣлъ Иванъ Иличъ (тъзи подробности Петъръ Ивановичъ научваше само отъ това до каква степенъ Иванъ Иличевитѣ страдания сж дѣйствували върху нервитѣ на Параскева Тодоровна) вдовицата очевидно намѣри за нужно да пристъпи къмъ работата.

— Ахъ, Петъръ Ивановичъ, колко е тежко, колко ужасно тежко, колко ужасно тежко! — и тя пакъ заплака. Петъръ Ивановичъ въздъхна и чакаше, кога тя ще се обърше. Когато тя се обърса, той каза: „вѣрвайте ми . . .“ а тя започна да говори и да искава това, което очевидно бѣше главното, за което искаше да се разговаря съ него; тъзи работа се касае-

ше до това, какъ вслѣдствие смъртъта на мъжа ѝ да се вземжтъ отъ хазната пари. Тя се пристори, че иска съвѣтъ отъ Петра Ивановича, какъ да постъпи за да добие пенсията; но той разбра, че тя вече знае до най-малкитѣ подробности и това, което той и самъ незнае, всичко това, което можеше да се измъкне изъ хазната вслѣдствие на тѣзи смъртъ; но че тя искаше да узнае: неможе ли по нѣкакъвъ начинъ да се измъкнжтъ още по-много пари? Петъръ Ивановичъ се помъчи да измисли такова срѣдство, но, като помисли малко и като укори стъ приличие скъперничеството на нашето правителство, каза, какво му се струва, че по-много не е възможно. Тогава тя въздъхнж и очевидно захванж да търси срѣдства, какъ да се оттърве отъ своя посѣтителъ. Той разбра това, угаси цигарата си, станж, стиснж ржката ѝ и тръгнж къмъ одърчето.

Въ столовата (въ нея имаше часовникъ, на когото Иванъ Иличъ тѣлкова се радваше, че го купилъ отъ вѣхтаритѣ) Петъръ Ивановичъ срѣщнж свещеника и нѣколко познати, които дошли за панахидата и съгледа познатата нему красива госпожица, дъщеря на Ивана Илича. Тя бѣше облѣчена въ черно. Талията ѝ и тѣй доста тънка, показваше се още по-тънка. Тя имаше мраченъ, рѣшителенъ, почти гнѣвенъ видъ. Тя се поклони на Петра Ивановича тѣй, като че той бѣше виноватъ за нѣщо. Задъ дъщерята стоеше съ сжщъ докаченъ видъ познатия на Петра Ивановичъ богатъ младъ челоувѣкъ, съдебенъ слѣдователъ, нейнъ годеникъ, както той чуваль. Той тжжно имъ се поклони и когато се готвеше да мине въ стаята на мъртвеца, изъ задъ стълбата се показа малката фигура на гимназиста, сина на Ивана Илича, който много приличаше на баща си. То сѣкапъ бѣше малкия Иванъ Иличъ,

какъвто го помнеше Петъръ Ивановичъ отъ училището. Очитъ му бѣхъ червени отъ плачъ и такива, каквито биватъ у нечиститъ момчета отъ 13, 14 годишна възраст. Момчето като видѣ Петра Ивановича захванъ сърдито и срамежливо да се мръщи. Петъръ Ивановичъ кљомнъ му съ глава и влѣзе въ стаята на мъртвеца. Започнъ се панахидата, свѣщи, въздишки, тамиянъ, сълзи, хълцания. Петъръ Ивановичъ стоеше намръщень, като гледаше надолу прѣдъ себе си. Той нито единъ пѣтъ не погледнъ мъртвеца, и до края не се подладе на тѣжни мисли и единъ отъ първитъ излѣзе. На одърчето нѣмаше никого. Герасимъ, слугата, искочи отъ кабинета на покойния, размѣта съ силнитъ си рѣцѣ всичкитъ шуби, за да намѣри шубата на Петра Ивановича и му я подаде.

— Е, какъ, Герасиме? каза Петъръ Ивановичъ, само за да каже нѣщо. — жално, на ли?

— Божя воля. Всички тамъ ще отидемъ, каза Герасимъ, като показваше своитѣ бѣли, здрави селеки зѣби, и, като человекъ, който си има много работа, бързо отвори вратата, повика фѣйтонджията на Петра Ивановича, помогнъ му да се качи и отскочи назадъ къмъ вратата, като си припомниаше какво още му остава да прави.

На Петра Ивановича му бѣше особено приятно да диша чистъ въздухъ послѣ миризмата на тимияна, трупа и караболовата киселина.

— На кѣдѣ ще заповѣдате? попита фѣйтонджията.

— Не е късно, — ще отидѣ у Тодора Василевича.

И Петъръ Ивановичъ отиде. И дѣйствително той ги завари при свършването на първата игра, тъй че бѣше удобно и той да вземе участие.

II.

Минъжлата история на Иванъ Иличевия животъ бѣше много проста и обикновенна и твърдѣ ужасна.

Иванъ Иличъ се споминъж на 45 годишна възраст, като членъ на Съдебната Палата. Той бѣше синъ на чиновникъ, който по разни министерства и отдѣления въ Петербургъ сполучи такава кариера, която довежда хората до това положение, въ което макаръ и ясно да се вижда, че не сж годни за никаква същественна длъжностъ, тѣ все пакъ по своята дългогодишна минъжа служба и по своитѣ чиновне не могатъ да бждатъ испъдени; и за това получватъ измисленни, фиктивни мѣста и не фиктивни хиледи отъ 6 до 10, съ които и свършватъ живота си до дълбока старостъ.

Такъвъ бѣше тайний съвѣтникъ,*) непотрѣбенъ членъ на разни непотрѣбни учреждения Илия Ефимовичъ Головинъ.

Той имаше три сина. Иванъ Иличъ бѣше втория. По-голѣмия направи също такава кариера, каквато и бащата, само въ друго министерство и вече се доближаваше къмъ тѣзи служебна възраст, при която се получава тази инерция на заплата. Третий синъ не бѣше щастливъ въ това отношение. Той гдѣто и да служеше, все си пакостеше и сега служеше по желѣзницитѣ; и баща му и братята му, особенно женитѣ имъ, не само че не обичахъ да се срѣщатъ съ него, но безъ особена необходимостъ и не си сприпомнювахъ за неговото съществувание. Едничка-

*) Въ Русия чиновницитѣ по гражданското вѣдомство сж раздѣлени на 14 класса, отъ които главни 10. Първий е най-горний, а четиренайстий най-долний классъ. За чиновницитѣ отъ вефкой классъ си има отдѣлна титла. Титлата тайний съвѣтникъ показва, че чиновникътъ е отъ вторий классъ.

та имъ сестра бѣше умжжена за барона Грефа, такъвъ сжщъ петербургски чиновникъ, какъвто и дѣдо му. Иванъ Иличъ бѣше *le phénix de la famille*,*) както го наричахъ. Той не бѣше такъвъ хладенъ и точенъ както голѣмия, и не такъвъ буенъ, като пò-малкия. Той прѣдставляваше срѣднето, — уменъ, пѣргавъ, приятенъ и приличенъ човѣкъ. Той се е въспитвалъ съ малкия си братъ въ училището по правото. Малкия не свършилъ и билъ испѣденъ отъ петий классъ, пѣкъ Иванъ Иличъ добрѣ свършилъ цѣлия курсъ. Още отъ училището той билъ такъвъ, какъвто бѣше послѣ прѣзъ цѣлия си животъ: способенъ човѣкъ, весель, добродушенъ, общителенъ, но строго изпълняющъ това, което той считаше за свой дългъ. Пѣкъ за свой дългъ той считаше всичко това, което се е считало за таково отъ пò-горѣпоставенитѣ хора. Той не бѣше подлизурка нито когато бѣше момче, нито пѣкъ послѣ, когато станъ възрастенъ мжжъ, но той се стрѣмеше още отъ млади години, както муха къмъ свѣтлина, къмъ пò-горѣпоставенитѣ въ свѣта хора и усвояваше тѣхнитѣ маниери, взглядоветѣ имъ върху живота и влизаше съ тѣхъ въ дружески отношения. Всичкитѣ увлечения на дѣтинството и младостта изгубиха се отъ него безъ да оставятъ особенни слѣди; той се поддавалъ на чувственностъ и себелюбие и най-послѣ въ горнитѣ классове и на либералностъ, но все въ извѣстни прѣдѣли, които вѣрно сж му посочвали чувствата му.

Той билъ извършилъ нѣкои лоши постѣпки въ училището, които пò-прѣди не му сж се стрували за много лоши и не му сж внушавали отвръщение отъ себе си въ това врѣме, когато той ги е извършвалъ; но пò-послѣ, като видѣлъ, че подобни постѣпки сж

*) Гордостта на фамилията. Пр.

биле вършени и отъ високостоящи хора, и не сж били считани отъ тѣхъ за лоши, съвсѣмъ не ги е считалъ за лоши, не затова, че ги признавалъ за добри, но защото съвършено и ги забравялъ и никакъ не се угорчавалъ, когато си припомнювалъ за тѣхъ.

Като свърши училището по правото съ титлата на чиновникъ отъ десетий класъ и като получи пари отъ баща си за обмундиране, Иванъ Иличъ си поръча дрѣхи у Шармера, закачи при разнитѣ други брелоци по часовника си и медалчето съ надписъ *respice finem* ¹⁾, прости се съ принца ²⁾, съ наставника на класа си, обѣдва съ другаритѣ си у Донона и, съ новитѣ модни нѣща куфаръ, долни дрѣхи, горни дрѣхи, тоалетни и за бръснение принадлежности и пледъ заръчени и купени въ най-добритѣ магазини, отиде въ провинцията като чиновникъ за особенни поръчки при губернатора. Това мѣсто му издѣйствува баща му.

Въ провинцията Иванъ Иличъ изведнажъ сполучи да се постави въ такова легко и приятно положение, въ каквото той се намираше въ училището. Той служеше, правеше си карриера, а заедно съ това приятно и прилично се веселеше; сегисъ-тогисъ той правеше обиколки изъ околитѣ по поръчка на началството, държеше се съ достоинство, както съ погорнитѣ така и съ по-долнитѣ чиновници и съ точностъ и неподкупна честностъ, съ която не можеше да не се гордѣе, изпълняваше възложенитѣ нему поръчки, прѣимущественно по дѣлата на расколницитѣ.

При изпълняванието на службата си, при всичко че бѣше младъ и склоненъ къмъ легко веселие, той

1) Стрѣми се къмъ съвършенство. Старай се до край.

2) Почетенний шефъ на училището. Пр.

умѣеше да се държи, бѣше официаленъ и даже строгъ. Пъкъ въ обществото той биваше често пѣти веселъ, остроуменъ и всѣкога добродушенъ, приличенъ и bon enfant както говореше за него началника и началницата му, за които той бѣше вѣтрѣшенъ челоувѣкъ.

Имаше той въ провинцията извѣстно познайнство съ една дама, която сама се бѣ прѣдала на гиздавия правовѣдъ; имаше той сношение и съ една шивачка, събираше се на веселба съ дошлитѣ флигель-адютанти, отиваше на расходки по далечнитѣ улици слѣдъ вечеря; подмилкваше се на началника си, а даже и на жена му; но всичко това носеше такъвъ високъ тонъ на порядъчността, щото всичко това не мжеше да се нарече лошо: всичко това се свѣждаше само подъ смисълъта на френското изречение: *il faut que jeunesse se passe* *). Всичко се вършеше съ чисти ржцѣ, въ чисти дрѣхи, съ френски думи и главно въ най-вишето общество: и слѣдователно съ удобрението на по-високостоящитѣ хора.

Така изслужи Иванъ Иличъ петъ години и настанѣ промѣна по службата. Наредихъ се нови сѣдебни учреждения, изисквахъ се и нови хора.

И Иванъ Иличъ бѣше единъ отъ тѣзи нови хора.

На Иванъ Илича бѣше прѣдложено мѣсто за сѣдебенъ слѣдователъ и Иванъ Иличъ го приѣ, при всичко че това мѣсто бѣше въ друга губерния и че му трѣбваше да нацутне придобититѣ познайнства и да търси нови. Приятелитѣ на Ивана Илича се събрали да го испратжтъ, фотографирали се заедно, подарили му сръбърна тютюнсва кутия и той заминѣ за новата си длѣжностъ.

Като сѣдебенъ слѣдователъ Иванъ Иличъ бѣше сѣщо такъвъ *comme il faut* енъ, приличенъ, умѣющъ

*) Младинитѣ трѣбва да се прѣкаратъ. Пр.

да отдѣля служебнитѣ си отношения отъ частний си животъ и внушающъ общо уважение, какъвто бѣше и като чиновникъ за особенни поръчки при губернатора. Самата длъжностъ пѣкъ като слѣдователь бѣше за Ивана Илича много по-интересна и по-привлѣкателна отъ колкото по-напрѣжията. Въ прѣдшната служба бѣше му приятно съ свободния вървежъ въ Шармеровския форменъ редицотъ да мине покрай растреперенитѣ просители, които очаквахъ да бждѣтъ приети и покрай длъжностнитѣ лица, които му завиждахъ; да влѣзе право въ кабинета на началника си и да сѣдне съ него да пие чай, съ папироска въ уста; но хора, които да зависѣхъ направо отъ неговия произволъ, бѣхъ малко. Такива хора бѣха само околийски началници, расколници, и то когато само го працахъ по нѣкаква работа изъ околитѣ; и той обичаше учтиво, почти другареки да се отнася съ такива зависящи отъ него хора; обичаше да дава да почувствувать, че ето той, който може да ги прѣтѣпче, дружески, простичко се отнася съ тѣхъ. Такива хора тогава бѣхъ малко. Но сега, като съдебенъ слѣдователь, Иванъ Иличъ усѣщаше, че всички, всички безъ исключение и даже най-важнитѣ и независими хора, всички сж въ рѣдѣтѣ му и че стига само да напише извѣстни думи на формената бланка, — и този важенъ независимъ човѣкъ ще бжде заведенъ прѣдъ него като обвиняемъ или свидѣтель и той, ако не му позволи да сѣдне, ще стои правъ прѣдъ него и ще отговаря на въпроситѣ му. Но Иванъ Иличъ никога не злоупотрѣбляваше съ тѣзи своя власть, напротивъ, стареаше се да умегчи нейнатасила; но съзнанието, че има тѣзи власть и възможността да може да ѝ умегкчава съставяше за него главния интересъ и привлѣкателность на новата му служба. Пѣкъ

въ изпълнението на самата си длъжностъ, именно въ изслѣдованията, Иванъ Иличъ много скоро усвои искуството да отстранява отъ себе си обстоятелства, които не се отнасяхъ къмъ службата и да улѣснява всѣкакво най-сложно дѣло въ такава форма, въ която дѣлото се отразяваше само вънкашно на книгата и въ която отектвуваше съвършено личното му убѣждение и главно, да се упазятъ всичката нуждна формалностъ. Тъзи работа бѣше нова. И той бѣше единъ отъ първитѣ, които изработи на практика приложението на Уставитѣ отъ 1864 година.

Като се прѣмѣсти въ новъ градъ за сѣдебенъ слѣдователъ, Иванъ Иличъ си намѣри нови познаници, влѣзе въ нови свръзки, постави се друго яче и прие до нѣкъдѣ друго направление. Той се постави въ нѣкакво-си прилично отдалѣчение отъ губернкитѣ власти, а си избра най-добрий кръгъ изъ мѣжду сѣдийскитѣ и богатитѣ дворяне, които живѣяхъ въ града и захванѣ да се държи нѣкакъ си недоволенъ малко отъ правителството, да проявява умѣренъ либерализмъ и цивилизована гражданскостъ. При това безъ да измѣни елегантността на своя тоалетъ, Иванъ Иличъ въ новата си длъжностъ прѣстанѣ да се бръсни, а свободно пуштѣ брадата си да расте.

Животътъ на Ивана Илича въ новия градъ бѣше доста приятенъ: показващото се противъ губернатора общество било дружно и добро; заплатата му бѣше по-голяма и немалка приятностъ въ живота му достави тогава вистѣтъ, когото Иванъ Иличъ започнѣ да играе. Той бѣше способенъ да играе весело на карти, бързо и много тънко да мисли, така щото изобщо той винаги сполучаваше.

Слѣдъ двѣ годишна служба въ новия градъ, Иванъ

Иличъ се срѣщна съ своята бѣдѣща жена. Параскева Тодоровна Михель бѣше най-привлекателната, умна и блѣскава мома отъ този кръгъ, въ когото Иванъ Иличъ се движеше. Въ числото на другитѣ забавления и почивки отъ слѣдователскитѣ трудове, Иванъ Иличъ устрои весели и лежки отношения съ Параскева Тодоровна.

Иванъ Иличъ, като бѣше чиновникъ за особенни поръчки, изобщо танцуваше, но като сѣдебенъ слѣдователъ той вече танцуваше много рѣдко. Съ танцуванieto си той искаше да покаже, че макаръ и да служи по новитѣ учреждения и да съмъ чиновникъ отъ петий классъ, но ако стане дума за танцъ, то можъ да докажъ, че и отъ това разбирамъ по-добрѣ отъ другитѣ. Така той наѣдко, въ края на вечеринката танцуваше съ Параскева Тодоровна и я побѣди прѣимуществено въ врѣме на такива танцувания. Тя се влюби въ него. Иванъ Иличъ нѣмаше ясно опредѣлено намѣрение да се жени, но когато видѣ, че момичето се влюбило въ него, той си зададе въпросъ: „наистина, защо, защо пъкъ и да не се оженж?“ каза си той.

Госпожицата Параскева Тодоровна бѣше отъ добъръ дворянски родъ и доста привлекателна; тя притежаваше не голѣмо състояниѣе. Иванъ Иличъ можеше да расчита на по-блѣстяща партия но и тази партия бѣше добра. Иванъ Иличъ си имаше заплата, а и у нея се надѣваше да има толкова. Добро сродявание; тя бѣше доста миловидна, хубавичка и напълно прилична мома. Да се каже, че Иванъ Иличъ се жени за това, че той се влюби въ своята годеница и че намѣри въ нея съчувствие на своитѣ възглѣдове на живота, би било сѣщо несправедливо, както и да се кажеше, че той се жени за туй,

защото хората от неговото общество удобрявахъ тъзи партия. Иванъ Иличъ се женише и по двѣтѣ съображения: той правеше приятностъ на самъ себе си взимайки такава жена, и заедно съ това правеше туй, което по-горѣстоящигѣ отъ него хора считахъ за правилно.

И Иванъ Иличъ се ожени.

Самий процесъ на оженванието и първото врѣме на брачный животъ съ съпругески милванія съ нови мебели съ нова покъщнина съ нови бѣли дрѣхи, до бреметността на жената, прѣминъ доста добрѣ, така щото Иванъ Иличъ вече започнъ да мисли, че оженванието не само нѣма да наруши този характеръ на легкия, приятенъ, винаги приличенъ и удобряемъ отъ обществото животъ, когато Иванъ Иличъ намираще свойственъ за живота изобщо, но че и още ще го удвои. Но ето че, отъ първитѣ мѣсеци на бременността на жена му, се яви такова ново нѣщо, неочакванно, неприятно, тежко и неприлично, което не можеше да се прѣдвиди и което не можеше никакъ да се прѣмахне.

Жената безъ всѣкакви причини, както се струваше на Ивана Илича, *de gaieté de coeur*, *), както той си гсвореше, започнъ да нарушава приятността и прилчието на живота: тя безъ всѣкакви причини го ревнуваше, искаше щото той да ѝ огажда и да я милва, придирваше му всичко и му правеше неприятни и груби сцени.

Отъ начало Иванъ Иличъ се надѣваше да се освободи отъ неприятноститѣ на това положение съ същото легко и прилично отношение къмъ живота, което го оправдаваше по-прѣди; той се опитваше да

*) Отъ радость.

игнорира расположението на духа на жена си, продължаваше да живее както и преди легко и приятно: канеше си другаритѣ да играятъ на карти, опитваше се самичкѣ да ходи въ клуба или при приятелитѣ си. Но веднажъ жена му съ такава енергия започна съ груби думи да го ругае и така упорствувà всекой път да го ругае, когато той не изпълняваше нейнитѣ искания, като очевидно и твърдо се бѣше рѣшила да продължава, до като той не се покори т. е. до като не се спрѣ въ къщи и нѣма както и тя да тѣжи, щото Иванъ Иличъ се уплаши. Той разбра, че съпружескии животъ, понѣ съ неговата жена, не съдѣйствува винаги на приятността и на приличието на живота, а напротивъ често пъти и го нарушава, и че за това необходимо е чловѣкъ да се запази отъ тѣзи нарушения. И Иванъ Иличъ захванъ да търси срѣдства за това. Службата бѣше едно отъ тѣзи срѣдства, което не можеше да прѣнебрегне, и Иванъ Иличъ съ помощта на службата си и произходящитѣ отъ нея длѣжности започна да се бори съ жена си, като ограждаше своя независимъ животъ.

Съ ражданието на дѣтето, съ опитванието да се кърми и съ различни несполуки при това, съ болести дѣйствителни и въображаеми, на дѣтето и на майката, въ които Иванъ Иличъ трѣбваше да взима участие, но въ които той нищо не можеше да разбере, потрѣбността за Ивана Илича да придобие право за свободенъ животъ вънъ отъ семейството— още по-вече се усили.

Споредъ това до колко жената ставаше по-раздражителна и по-взискателна и Иванъ Иличъ все по-вече и по-вече прѣнасяше центъра на тежестта на своя животъ въ службата. Той се привърза по-

вече къмъ службата си и станж по-честолюбивъ отъ колкото прѣди.

Много рано, не по-вече една година слѣдъ свадбата, Иванъ Иличъ разбра, че съпружескии животъ, като има своитѣ си удобства въ живота, въ сжщность е доста сложна и тежка работа, по отношение на която, за да испълни своя дългъ т.е. да води приличенъ, удобряемъ отъ обществото животъ, трѣбваше да изнамѣри такова опрѣдѣлено отношение, както и къмъ службата.

И Иванъ Иличъ си изнамѣри такова отношение къмъ съпружескии животъ. Той изискваше отъ семейний си животъ само тѣзи кжщни удобства, като обѣдъ, стопанка, постѣлка, които той може да му даде, а главно това приличие на външни форми, които се опрѣдѣляватъ отъ общественото мнѣние. А пъкъ въ всичко друго той търсеше весела приятность и, ако я намираше, биваше много благодаренъ. А ако срѣщнеше отпоръ и мъмрение, той тутакси се вдаваше на своя отдѣленъ и извоюванъ съ службата миръ и въ него намираше приятность.

Иванъ Иличъ минаваше за добъръ чиновникъ и слѣдъ три години го направихж помощникъ прокуроръ. Новитѣ задължения, тѣхнага важность, възможностьта да привлече подъ съдъ и да затвори веѣкого, публичностьта на рѣчитѣ, успѣхътъ, когото Иванъ Иличъ придоби въ тѣзи длъжность: всичко това го привърза още по-вече къмъ службата.

Занараждахж се дѣца. Жената ставаше още по-опърничава и по-сърдита, но изработенитѣ отъ Ивана Илича отношения къмъ домашния животъ го правехж почти неподатливъ на нейната опърничавость.

Слѣдъ седемъ годишна служба въ единъ градъ, Иванъ Иличъ бѣше прѣмѣстенъ за прокуроръ въ

друга губерния. Тѣ отидохъ на новото мѣсто, паритѣ недостигахъ, а на жената не се хареса града, гдѣто дойдохъ. Заплатата макаръ и да бѣше по-голѣма отъ по-прѣдишната, но живота бѣше по-скѣпъ; освѣнъ това поминхъ се двѣ дѣца и за това семейний животъ станъ още по-неприятенъ за Ивана Илича.

За всичкитѣ станъли неприятности въ това ново мѣстожителство Параскева Тодоровна обвиняваше мъжа си. По-вечето прѣдмети за разговоръ между мъжа и жената, особено относително възпитанието на дѣцата, докарвахъ въпроси, които напомнювахъ за бившитѣ скарвания, и скарванията бѣхъ готови всѣка минута да се подновѣтъ. Твърдѣ на редко се повтаряхъ периодитѣ на първата любовъ, а и тѣ се продължавахъ за много малко врѣме. Тѣ като че ли бѣхъ островчета, гдѣто се спирахъ за кратко врѣме, но слѣдъ това пакъ се впускахъ въ морето на вътрѣшнитѣ вражди: тѣ се изражавахъ въ отдалечение единъ отъ други. Това отдалечение можеше да угорчява Ивана Илича, ако той би смѣталъ, че това не трѣбва да е така, но сега той вече признаваше туй положение не само за нормално, но и за цѣль на своята дѣятелность въ семейството. Неговата цѣль се състоеше въ това, щото той да се освобождава все по-вече и по-вече отъ тѣзи неприятности и да имъ придава безврѣденъ и приличенъ характеръ; той постигаше туй съ това, че все по-малко и по-малко врѣме прѣкарваше между домашнитѣ, а когато биваше принуденъ да прави противното, стараше се да ограда положението си съ довежданието външни лица. Пъкъ главно бѣше, че Иванъ Иличъ имаше служба. Въ службата се съсрѣдоточаваше всичий интересъ на живота му. И този интересъ бѣше го погълнхлъ цѣль. Съзнанието че има власть и че може да погуби всѣки

человѣкъ, когото поиска, важноста, даже вънкашна, при влизанието му въ съдилището и въ срѣщитѣ съ подчиненитѣ, успѣхътъ прѣдъ високостоящитѣ и подчиненитѣ и главно, умѣнието да води дѣлата, което той съзнаваше, всичко това го радваше и, заедно съ другарскитѣ разговори, обѣди и вистъ, изпълваше живота му. Тѣй щото животътъ на Ивана Илича изобщо продължаваше да върви така, както той мислеше, че трѣбва да върви: приятно и прилично.

Така прѣкара той още седемъ години. Голѣмата имъ дъщеря бѣше вече на 16 годишна възраст; бѣше се сиоминяло още едно дѣте и остана момчето, гимназистътъ, прѣдметъ на раздоритѣ имъ. Иванъ Иличъ искаше да го даде да се учи въ училището по правото, а цѣкъ Параскева Тодоровна напукъ го даде въ гимназията. Дъщерята се учеше въ къщи и растеше хубавичка, момчето също се учеше добръ.

III.

Тѣй вървеше живота на Ивана Илича въ продължение на 17 години отъ оженванието му. Той бѣше вече старъ прокуроръ и можеше да се отказва отъ нѣкакви прѣмѣствания, очаквайки по-угодно нему мѣсто, когато ненадѣйно се случи едно неприятно обстоятелство, което щѣше да наруши безъ малко спокойния му животъ. Иванъ Иличъ очакваше прѣдседателско мѣсто въ университетски градъ, но Гоппе го испрѣварилъ нѣкакъ си и получилъ това мѣсто. Иванъ Иличъ се разгнѣви, започнѣ да укорява тѣзи работа, и се скара съ него и съ най-близнето си началство. Къмъ него захваняхъ да се отнасятъ студено и при слѣдующето повишение пакъ го забиколихъ.

Това бѣше въ 1880 година. Тѣзи година бѣше най тежката прѣзъ живота на Ивана Илича. Въ тѣзи година се указа, че отъ една страна заплатата не стига, отъ друга, че всичкитѣ го забравили и че това, което му се струваше по отношение къмъ него най-голѣма и жестока несправедливостъ, на другитѣ се прѣдставляваше съвсѣмъ обикновена работа. Даже баща му не считаше за своя длъжностъ да му помага. Той усѣти, че всичкитѣ го изоставихъ, като смѣтахъ положението му съ 3500 руб. годишна заплата за нормално и даже щастливо. Само той знаеше, че, съ съзнанието на тѣзи несправедливости, които бѣхъ сторени нему и съ вѣчнитѣ дърления съ жената и съ борчетѣ, които той започнъ да прави, като се разполагаше по вече отъ колкото срѣдствата му позволявахъ, само той знаеше, че положението му далечъ не е нормално.

Прѣзъ лѣтото на тѣзи година, за да намали разноска си, той зема отпускъ и отиде съ жена си да прѣкара лѣтото въ чифлика на Параскева Тодоровния братъ.

Въ чифлика, безъ служба, Иванъ Иличъ прѣвъ пхтъ усѣти не само мъка, но и непоносима тѣга, и рѣши, че така не може да се живѣе и че е необходимо да се вземѣтъ нѣкакви рѣшителни мѣрки.

Като прѣкара цѣла една безсънна ноць въ расхождение по террасата, Иванъ Иличъ рѣши да отиде въ Петербургъ, да ходатайствува и да накаже *тѣзи*, които неможахъ да го уцѣнятъ, като отиде да служи по друго министерство.

На другия день при всичкитѣ настоявания на жена си и на шурей си, той отиде въ Петербургъ.

Той отиваше само за едно: да издѣйствува мѣсто съ 5000 руб. заплата. Той вече не гледаше въ кое

министерство ще служи, какво направление и какъвъ родъ дѣятелность ще вземе. Нему му трѣбваше мѣсто и то съ петъ хиледи, било по администрацията, било по банкитѣ, било по желѣзницитѣ, било по учрежденіята на Императрица Мария, било даже най-сетнѣ и по митницитѣ, но непрѣменно съ петъ хиледи и непрѣменно да излѣзе изъ това министерство, гдѣто не умѣяхъ да го цѣнятъ.

И ето това ходение на Ивана Илича се увѣнча съ удивителенъ и неочакванъ успѣхъ. На гарата въ Курскъ се присѣдини въ I-й классъ на желѣзницата Ф. С. Илинъ, познатъ на Ивана Илича и му съобщилъ прѣснатановина, която получилъ Курский губернаторъ, че тѣзи дни въ министерството ще стане промѣнение: намѣсто Петра Ивановича ще бѣде назначенъ Иванъ Симеоновичъ.

Прѣдполагаемото промѣнение, освѣнъ своето значение за държавата, имаше особено значение и за Ивана Илича въ това, че то, като въздига ново лице, Петра Петровича, и очевидно неговий приятель Захария Ивановича, бѣше въ висша степенъ благоприятно за Ивана Илича. Захарий Ивановичъ бѣше съученикъ и приятель на Ивана Илича.

Това извѣстие се потвърди въ Москва. А като пристигнахъ въ Петербургъ, Иванъ Иличъ намѣри Захария Ивановича и получи обѣщание, че безъ друго ще бѣде повишенъ въ своето по-прѣдишно министерство на Правосѣдието. Слѣдъ една седмица той телеграфира на жена си: *Захарий вмѣсто Миллера, при пръвъ докладъ получавамъ назначение.*

Благодарение на това промѣнение, Иванъ Иличъ неочаквано получи въ прѣжнето министерство такава длѣжностъ, въ която изведнѣжъ прѣскочи на двѣ степени

своитѣ другари: петъ хиляди рубли заплата и три хиляди и петъ стотинѣ рубли годишно за пътни разноски.

Всичката сърдния на своитѣ прѣдшни врагове и на цѣлото министерство се забрави и Иванъ Иличъ бѣше съвсѣмъ щастливъ.

Иванъ Иличъ се завърнѣ въ чифлика веселъ, доволенъ, такъвъ, какъвто отдавна не е бивалъ. Параскева Тодоровна сѣщо се развесели, и между тѣхъ се заключи прѣмирие. Иванъ Иличъ расправяше за това, какъ въ Петербургъ всички го зачели, какъ всички тѣзи, които бѣхъ негови врагове, се биле засрамили и захванжли да му се подмилкватъ, какъ му завиждали за положението, а особено за това, какъ въ Петербургъ всички го обикнжли.

Параскева Тодоровна слушаше расказа му и се приструваше, че му вѣрва и не му противоречеше въ нищо, а си тъкмеше планове за новото устройство на живота въ този градъ, гдѣто тѣ сега ще бждѣтъ прѣмѣстени. И Иванъ Иличъ съ радостъ виждаше, че тѣзи планове бѣхъ сѣщитѣ като неговитѣ, че тѣ въ това отношение еднакво мислѣтъ, и че пакъ неговий спрѣнъ животъ приема свойственний си характеръ — весела приятностъ и приличие.

Иванъ Иличъ се бави въ чифлика малко врѣме. На 10 Септемврий той трѣбваше вече да заеме длъжността си и освѣнъ това имаше нужда отъ врѣме за да се устрои на новото мѣсто, за да се принесе всичко отъ провинцията, да се набавятъ други нѣща, да зарѣча още много нови, съ една дума да се устрои така, както бѣше рѣшилъ въ умътъ си и почти така, както бѣше рѣшено въ душата на Параскева Тодоровна.

И сега, когато всичко се устрои така сполучливо и когато тѣ бѣхъ съгласни съ жената въ намѣренията си и освѣнъ това като живѣхъ малко врѣме заедно, тѣ

така дружелюбно се събрахъ, както не бѣхъ правили това отъ първитѣ години на оженванието си. Иванъ Иличъ искаше да заведе тутакси и семейството си, но настояванието на жена му и на шурея му, които изведнажъ станхъхъ особено любезни и по-драги къмъ Ивана Илича и неговото семейство, направихъ това, че Иванъ Иличъ заминъ самъ.

Иванъ Иличъ заминъ и веселото му душевно настроение произведено отъ сполуката и съгласието съ жената, едното усилвающе другото, не го напущаше прѣзъ цѣлото врѣме. Намѣри се прѣкрасна квартира, това сѣщо, за което мечтаяхъ мжжъ и жена. Широки, високи, по старъ стилъ гостни стаи, удобенъ грандиозенъ кабинетъ, стаи за жената и дъщерята, класна стая за сина, вѣичко — като че ли нарочно бѣше измислено за тѣхъ. Иванъ Иличъ самъ се завзе да урежда квартирата, избираше хартията за стѣнитѣ, набавяше мебели, особено стари, на които придаваше особенъ комилфотенъ стилъ, покривки, и вѣичко растеше и растеше и се приближаваше къмъ този идеалъ, който той бѣше си създалъ. Когато той докара урежданieto до половина, то задминъ очакванието му. Той разбра този комилфотенъ, — изященъ и не неприличенъ характеръ, какъвто ще вземе вѣичко, когато то ще бжде готово. Заставайки, той си прѣдставляваше залата, каквато тя ще бжде. Гледайки на гостната стая, още недоуредена, той вече виждаше, камината, екрантъ, етажерката и онѣзи расхвърлени столчета, онѣзи блюда и чинии по стѣнитѣ*) и бронзови украшения, когато ще бждътъ поставени по мѣстата си. Него го

*) Въ Руссия, както и по другитѣ мѣста, богатитѣ интеллигентни фамилии обичатъ да украсяватъ нѣкои отъ стѣнитѣ на гостнитѣ си стаи съ разни блюда и чинии направени отъ хубавъ фарфоръ, бронзъ или отъ дърво, изящно изрѣзани. Пр.

радваше мисълта, какъ ще зачуди Паша и Лиза, които сжщо иматъ вкусъ къмъ това. Тѣ никакъ нѣма да се надѣватъ за това. Особенно пъкъ удало му се да купи евтино стари нѣща, които придавахъ на всичко особено благороденъ характеръ. Въ писмата си той нарочно прѣдставляваше всичко въ по-лошавъ видъ, отъ колкото бѣше въ дѣйствителность, за да ги изненада. Всичко това тѣй го занимаваше, че даже новата му служба, която той толкова обичаше, по-малко го занимаваше отъ колкото се надѣваше. Въ врѣме на заседание дохождахъ минути, въ които той се разсѣиваваше; той се занимаваше върху това, какви бѣхъ первазитѣ на корнизитѣ, прави или нащърбени. Той тѣй бѣше занятъ съ това, че често пжти самъ се бѣхтеше, прѣмѣстяше даже мебелитѣ и самъ закачаше корнизитѣ. Веднажъ той бѣше се покатерилъ по една стълбичка, за да покаже на неразбирающия драпировчикъ какъ той иска да бждѣтъ драпировани прозорцитѣ и вратитѣ, та се плзнь и паднь, но, като силенъ и пѣргавъ човѣкъ, удържа се; само на една страна се удари о заключалката на прозореца. Удареното мѣсто го болеше, но скоро прѣминъ. Иванъ Иличъ се чувствуваше прѣзъ всичко това врѣме особено весель и здравъ. Той писа: усѣщамъ, че подмладѣхъ съ петнадесетъ години. Той смѣташе да свърши до края на Септемврий, но работата се продължи до половината на Октомврий. Но за това пъкъ всичко бѣше прѣлестно; това го казваше не само той, но и всички други, които виждахъ нареденото.

Пъкъ въ сжщность бѣше това сжщото, което го има у всичкитѣ не съвеѣмъ богати хора, но такива, които искатъ да се показватъ богати, и само по това си приличатъ единъ на другъ: коприна, черно дърво, цвѣтя, килими, бронзъ, тъмни и лъскави, всичко то-

ва, което всичкитѣ хора отъ извѣстенъ родъ правѣтъ за да приличатъ на всичкитѣ хора отъ извѣстенъ родъ. Неговото нареждане така приличаше на нарежданията у другитѣ, щото неможеше даже да направи никакво впечатление; но нему му се струваше, че е нѣщо особено. Когато той посрѣщна домашнитѣ си на гарата и ги доведе въ своята освѣтлена и готова кватира, а лакейтъ съ бѣла връзка отвори вратата на одърчето, украсено съ цвѣтя, та тѣ влѣзохъ въ гостната стая, кабинета и ахахъ отъ задоволство, той бѣше безкрайно щастливъ, водеше ги на всѣкъдѣ, опиваше се отъ тѣхнитѣ похвали и сияеше отъ задоволство. Въ сѣщата вечеръ, когато въ врѣме на чая Параскева Тодоровна го попита между друго какъ той паднахъ, той се засмѣ и прѣдстави нагледно, какъ се сгромолихъ и уплашихъ драпировчика.

— Азъ не напразно съмъ училъ гимнастика. Другъ на мое мѣсто би се убилъ, а пъкъ азъ само малко се ударихъ ей-тукъ; като попишашъ — боли, но вече прѣминава, просто, малко синина.

И тѣ захванахъ да живѣютъ въ новата си кватира, въ която, както всѣкога, когато добрѣ навикнахъ, не имъ стигаше само още една стая; и съ новитѣ срдства, къмъ които, както всѣкога само малко — до 500 руб. още не достигахъ, бѣше имъ много добрѣ. Особено добрѣ имъ бѣше въ първото врѣме, когато не бѣше още всичко уредено и трѣбваше още да се доурежда; ту да се купи, ту да се зарѣча, ту да се прѣмѣсти, ту да се настани. Макаръ и да ставахъ нѣкои несъгласия между мъжътъ и жената, но и двамата бѣхъ така доволни и толкова имаше много за работа, че всичко се свършваше безъ всѣкакви срдни. Когато пъкъ нѣмаше какво да се урежда, ставаше малко мъчно и като че ли нѣщо не достигаше, но въ

сжцото врѣме се захващахъ познаниета, навиквания и живота имъ биваше весель.

Иванъ Иличъ, като прѣкарваше деньтъ въ сждилицето, връщаше се за обѣдъ и първото врѣме на душевното му настроение бѣше добро, макаръ и да страдаше малко, именно отъ помѣщението. (Всѣкакво пятно на покривката, драпериятъ, скжсаний ширитъ на завѣситъ го раздражаваше. Той толкова трудъ положи за урежданieto, че отъ всѣкакво разрушение му ставаше лошо). Но изобищо животътъ на Ивана Илича трѣгнѣ така, както по неговото мнѣние трѣбваше той да върви: легко, приятно и прилично. Той ставаше въ 9 часа, пиеше кафе, четеше вѣстници, послѣ обличаше формата си и отиваше въ сжда. Тамъ той навличаше улегнѣтия хомоть, въ когото работеше и тутакси се залавяше за работа: просители, справки въ канцеларията, самата канцелария, засѣдания публични и распоредителни. Въ всичко това трѣбваше да има умѣние, щото да се исключи всичко неопрѣдѣленно, жизнено, което всѣкога нарушава правилността на служебнитѣ дѣла: трѣбва да не се допускатъ съ хората никакви отношения, освѣнъ служебни и поведѣтъ къмъ отношенията трѣбва да бжде само служебенъ и самитѣ отношения служебни. Напримѣръ, дохожда човѣкъ и желае да се научи за нѣщо, Иванъ Иличъ като длѣжностно лице не може и да има нѣкакви отношения къмъ този човѣкъ; но ако отношението на този човѣкъ е отношение като къмъ членъ, такова, което може да бжде изразено на форменна бланка, — въ прѣдѣлитѣ на такива отношения Иванъ Иличъ прави всичко, рѣшително всичко, което е възможно, като при това съблюдава подобieto на човѣшки дружелюбни отношения т.е. учтивостта. Щомъ се свърши служебното от-

ношение, тутакси се свършва и въкакво друго. Иванъ Иличъ владѣше въ висока степенъ това умѣние да отдѣля служебната страна безъ да я смѣсва съ своя сегашенъ животъ, и отъ многогодишна практика и отъ талантъ бѣше се усъвършенствувалъ въ това до такава степенъ, че той като виртуозъ, по нѣкога си позволяваше въ видъ на шега да смѣсва човѣческото отношение съ служебното. Той си позволяваше това, защото усѣщаше въ себе си винаги сила, когато му дотрѣбваше, пакъ да отдѣли само служебното и да отхвърли човѣческото. Тъзи работа Иванъ Иличъ вършеше не само лесно, приятно и прилично, но даже и виртуозно. Въ почивките между занятията той пушеше, пиеше чай, разговаряше се малко върху политиката, малко върху общитѣ работи, малко върху картитѣ, а най-много върху назначенията. И уморенъ, но съ чувството на виртуозъ, който отлично е изпълнилъ своята партия, като свирачъ на една отъ първитѣ цигулки въ оркестра, той се връщаше въ къщи. Въ къщи дъщерята съ майката ходели нѣкъдѣ или у тѣхъ били нѣкои, синътъ се връщалъ отъ гимназията, готвеше си уроцитѣ заедно съ частнитѣ учители и учеше редовно това, което се учи въ гимназията. Всичко отиваше добрѣ. Следъ обѣдъ, ако нѣмаше гости, Иванъ Иличъ четеше по нѣкога книгата, за която много се говореше, а вечерята сѣдаше на работа т. е. четеше дѣлата, справяше се съ законитѣ, сравняваше показанията и ги подвеждаше подъ законитѣ. Отъ това не му ставаше ни мѣчно ни весело. Мѣчно му ставаше отъ това тогава, когато имаше възможность да играе на карти. Но ако нѣмаше такава възможность, то това все пакъ бѣше по-добро отъ колкото да сѣди самъ или съ жена си. За прѣкарване на врѣмето пъкъ Иванъ Иличъ даваше малки обѣди, на които той канеше важни по свѣт-

ското си положение дами и господа, и то такава прѣкарване на врѣмето съ тѣхъ, което да приличаше на обикновенното прѣкарване врѣмето отъ такива хора; както и неговата гостна стая приличаше на всичкитѣ гостни стаи.

Веднажъ даже имало у тѣхъ вечеринка, танцували. Иванъ Иличъ билъ веселъ и всичко отивало добрѣ, само че станжло голѣмо скарвание съ жената за тортитѣ и бонбонитѣ. Параскева Тодоровна си имала свой планъ, пѣкъ Иванъ Иличъ настоявалъ, щото всичко да се вземе у най-добрия сладкаръ, та взелъ много торти и скарванието станжло за туй, че отъ тортитѣ останжли, а пѣкъ смѣтката на сладкарина възлизала на 45 руб. Скарванието било толкова голѣмо и неприятно, че Параскева Тодоровна му казала: „дивакъ, патка“. Той се хванжлъ за главата и разсърденъ споминжлъ нѣщо като разводъ. Но самата вечеринка била весела. Присѣтствувало най-доброто общество. Иванъ Иличъ танцувалъ съ княгиня Труфонова, сестра на онази, която е извѣстна съ учреждаването на дружеството „Развѣй моята тѣга“. Служебнитѣ радости бѣхж радости на самолюбието, общественитѣ радости — радости на тщеславието; но сѣщинскитѣ радости за Ивана Илича бѣхж радоститѣ отъ игранието на карти. Той признаваше, че слѣдъ, всичко туй, слѣдъ каквито и да би било нерадостни събития въ неговий животъ, радостта, която свѣтеше като свѣщъ прѣдъ всичкитѣ други, бѣше тѣзи, да сѣдне съ добри играчи, но не кавгаджии, да играе на карти, сетнѣ да повечеря и да пийне чаша вино. Така щото Иванъ Иличъ, слѣдъ игранието на карти, особено когато е спечелилъ малко нѣщо, (много бѣше неприятно) лѣгаше си да спи въ особено добро настроение на духа си.

Така тѣ живѣяхж. У тѣхъ се събираше най-до-

брия кръгъ отъ обществото, дохождахъ и важни хора и млади хора.

Относително до кръгътъ на своитѣ познати мъжътъ, жената и дъщерята бѣхъ напълно съгласни и, безъ да се наговарвхтъ, еднакво отстранявахъ отъ себе си и се освобождавахъ отъ всѣкакви разни приятели и роднини, стоящи по-долу отъ тѣхъ по положението си, които често ги спохождахъ и се тѣтрехъ въ гостната стая съ японскитѣ блюда по стѣнитѣ, като имъ изивявахъ всевъзможни нѣжности и любезности. Скоро подобни познати прѣстаняхъ да ги посѣщаватъ и у Головинитѣ захваняхъ да идхтъ хора отъ най-доброто общество. Младежитѣ се въртехъ около Лизинка, а Петрищевъ, синътъ на Дмитрия Ивановича Петрищева и едничкия наслѣдникъ на неговото състояние, съдебенъ слѣдователъ, захванъ да се умилква около Лиза, тъй щото Иванъ Иличъ вече се разговаряше върху това съ Параскева Тодоровна: да ли не ще да е добръ да се устрои нѣкоя расходка съ тройки*) или пъкъ прѣдставление?

Така тѣ живѣяхъ. И всичко вървеше тъй безъ да се измѣня, и всичко бѣше много добръ.

IV.

Всички бѣхъ здрави. Не можеше да се нарече болестъ това, че Иванъ Иличъ казваше по нѣкога, че

*) Кола или шейна, въ която сж впрегнати три коня. Това е специално руски упряжъ, който се състои въ това, че единия отъ по-здравитѣ коне се впрега въ сръдата, както що сж у насъ коля и талиги съ по единъ конь, а другитѣ два се впрегатъ отъ странитѣ му съ много дълго отпустнати ремени, които ги съединяватъ съ сръдния конь.

вкусътъ въ устата му станълъ нѣкакъ си страненъ и че нѣщо го понаболява въ лѣвата страна на стомаха.

Но случи се, че това наболяване започнѣ да се усилюва и прѣминаваше, още не въ болка, но въ съзнание нѣкаква постоянна тежкотия въ едната страна на стомаха и въ лошо расположение на духа. Това лошо расположение на духа усилювайки се все по-вече и по-вече започнѣ да разваля установилата се въ семейството на Головинитѣ приятностъ на легкъ и приличенъ животъ. Мъжътъ и жената захваняхъ да се каратъ все по-често и по-често, скоро легкостта и приятността се изгубихъ и приличието едвамъ се запазваше. Сцени ставахъ пакъ по-често. Пакъ останяхъ само еднитѣ островчета, но и тѣ малко, на които мъжътъ и жената можахъ да се собиратъ безъ срѣдня. И Параскева Тодоровна не безъ основание казваше, че характерътъ на мъжъ и станълъ тежкъ. Съ свойственний си навикъ да прѣувеличава, тя говореше, че той всѣкога ималъ такъвъ ужасенъ характеръ, че само нейната доброта могла да прѣнесе тѣзи двадесетъ години. Истина бѣше и това, че скарванията сега ги причиняваше той. Придиркитѣ му обикновенно се започвахъ прѣдъ самия обѣдъ и често именно когато захващаше да вкусува супата. Той ту забѣлѣзваше, че нѣкои отъ сеждоветѣ сѣ поврѣдени, ту ястието не било таково, ту синътъ си турилъ лактитѣ на масата, ту прическата на дъщерята не му се харесала. И за всичко това той обвиняваше Параскева Тодоровна. Параскева Тодоровна отначало му възразяваше и му надумваше разни нелѣпости, но той единъ два пѣти въ врѣме на обѣдъ се ядоса до такава степенъ, щото тя разбра, че това болезнено състояние е прѣдизвикано отъ храната, и тя се смири: вече не му възразяваше, само гледаше по-скоро да се свършва обѣдътъ. Мирувание-

то си Параскева Тодоровна считаше за велика заслуга. Като рѣши, че мъжът ѝ има ужасенъ характеръ и че направилъ живота ѝ нещастенъ, тя захванъ да се огайва. И колкото по-вече се огайваше, толкова по-вече ненавиждаше мъжътъ си. Тя би искала, щото той да умре, но не можеше това да желае, защото нещѣше тогава да има заплата. А това още по-вече я раздражняваше противъ него. Тя се считаше за крайно нещастна, именно по това, че даже смъртта му не можеше да я спаси, и тя се раздражняваше, криеше това, и това нейно скрито раздражение усиляваше неговото раздражение.

Слѣдъ една сцена, въ която Иванъ Иличъ бѣше особено несправедливъ и слѣдъ която той при обяснението си каза, че е дѣйствително раздражителенъ, но че това е отъ болката му, тя му каза, че ако той е боленъ, трѣбва да се лѣкува и настояваше, щото той да отиде да се покаже на знаменития лѣкаръ.

Той отиде. Всичко станъ тѣй, както той очакваше; всичко бѣше така, както всекога. И чаканне редъ и присторена докторска важностъ нему позната, такава сжща, каквато той знаеше у себе си въ сждътъ, и почуквание и прислушвание и въпроси, които изискватъ отнапрѣдъ опрѣдѣлени и очевидно непотрѣбни отговори, и значителенъ видъ, който внушаваше, че вий само се прѣдайте намъ, а ний всичко ще направимъ, у насъ е извѣстно и несъмнено, какъ всичко трѣбва да се свърши — и все по единъ и сжщъ начинъ за всеки единъ чловѣкъ, когото поискате. Всичко станъ тъкмо тѣй, както и въ сждилището. Както той въ сждилището взимаше важенъ видъ прѣдъ подсѣдимитѣ, така сжщо правеше и знаменития докторъ прѣдъ него.

Докторътъ говореше: тоза и това показва, че у васъ вѣтрѣ има това и това; но ако това не се потвърди

отъ изслѣдваніята на това и това, то у васъ ще трѣбва да се прѣдположи, че има това и това. Ако пъкъ се прѣдположи това и това, тогава . . . и т. н. За Ивана Илича бѣше важенъ само единъ въпросъ: положението му опасно ли е или не? Но докторътъ игнорираше този неумѣстенъ въпросъ. По мнѣнието на доктора този въпросъ билъ празенъ и не подлѣжащъ на обсъждане; всичко се състоеше само въ неопрѣдѣлени вѣроятности: лутание на бѣбрецитѣ, хронически катаръ и болестъ въ слѣпото черво. Не ставаше въпросъ за Ивана Илича, а само прѣспирня между лутающитѣ се бѣбреци и слѣпото черво. И тѣзи прѣспирня прѣдъ очитѣ на Ивана Илича, доктора по най-блѣстящъ начинъ разрѣши въ полза на слѣпото черво, като притури, че изслѣдванieto на пикочѣта може да даде нови улики и че тогава работата ще се прѣгледа отново. Всичко това бѣше тѣкмо ежщото, каквото правеше самъ Иванъ Иличъ надъ подеждимитѣ по такъвъ блѣстящъ начинъ. Сѣщо блѣстяще направи своето заключение и докторътъ, и даже съ весела тържественностъ погледнѣ на подеждимия изъ надъ очилата си. Отъ заключенията на доктора Иванъ Иличъ разбра, че работата е лоша, а колкото се касае до доктора, а може би и до всичкитѣ, тѣмъ имъ е все едно, а нему лошо. И това болезнено заключение поразѣ Ивана Илича, като прѣдизвика въ него чувството на голѣмо съжаление къмъ себе си, а голѣма ненависть къмъ равнодушниятъ за такъвъ важенъ въпросъ докторъ.

Но той нищо не каза, а станѣ, тури паритѣ на масата, въздѣхнѣ и каза: ний болнитѣ вѣроятно често ви задаваме неумѣстни въпроси. Изобщо тази болестъ опасна ли е или не? . . .

Докторътъ строго го изгледа съ едното си око прѣзъ очилата, като че ли искаше да каже: — Подеж-

димий, ако вий си позволявате да излизате отъ прѣдѣлитѣ на задаванитѣ вамъ въпроси, азъ ще бѣднъ принуденъ да се распоредж да ви отдалечжтъ отъ заседателната зала.

— Азъ вече ви казахъ това, което считамъ за нужно и удобно, каза докторъръ, по-нататкъ ще покаже изслѣдванието. И докторътъ се поклони.

Иванъ Иличъ си излѣзе бавно, навѣсено, сѣднж въ шейната и си отиде у тѣхъ си. Прѣзъ цѣлия пхтъ до тѣхъ си той непрѣстанно прѣхвърляше всичко, което му бѣше казалъ докторътъ, като се стараше всичкитѣ тѣзи заплѣтени неясни научни думи да прѣведе на простъ езикъ и да прочете въ тѣхъ отговора на въпросътъ: опасно ли е, много ли е опасно или още нѣма нищо. И нему му се струваше, че всичкото казано отъ доктора имаше такъвъ смисълъ: че е много опасно. Всичко на улицата му се показваме тжжно. Файтонджитѣ бѣхж тжжни, кжщитѣ тжжни, минаващитѣ, дюкениитѣ тжжни. Пѣкъ болката му, постоянна болка, нито на секунда непрѣстающа, струваше се, въ свжрзка съ нѣжнитѣ думи на доктора, че има друго по-сериозно значение. Иванъ Иличъ съ ново тежко чувство се уелушваше въ нея.

Той се върнж у тѣхъ си и взе да разказва на жена си. Жената го слушаше, но въ срѣдѣ разказа влѣзе въ стаята дъщеря му съ капела на глава, — тя се готвеше да отиджтъ негдѣ съ майка си. Тя съ усилие сѣднж да слуша този тжженъ разказъ, но неможа да търпи много врѣме, и майката неможа да доизслуша всичко.

— Е, азъ много се радвамъ, каза жената, та сега ти гледай да приемашъ редовно цѣрветѣ. Дай рецептата, азъ ще пратж Герасима въ аптеката. И тя отиде да се облича.

Той говореше безъ отдихъ, до като тя бѣше въ стаята, и тежко въздъхна, когато тя излѣзе.

— Е, та какво, каза си той, може би още нищо да не ми е дѣйствително.

Той захванъ да взима цѣроветѣ, да изпълнява прѣдписанията на доктора, които се измѣнихъ слѣдъ изслѣдваніята на пикочѣта. Но тука, кой знае какъ се случи, въ това изслѣдване и въ това, което трѣбваше да послѣдва слѣдъ него, станъ нѣкаква си неразбранщина. Да отиде пакъ при доктора не бѣше работа, а излизаше, че съ него става не това, което бѣ казалъ докторътъ. Или той докторътъ ще да е забравилъ, или пъкъ излѣгалъ, или крилъ пъкъ отъ него нѣщо.

Но Иванъ Иличъ при все това взе да изпълнява прѣдписанията точно, и въ това изпълнение на първо врѣме намираше утѣшение.

Главното занятие на Ивана Илича отъ какъ бѣше ходилъ при доктора се състоеше въ точното изпълнение на докторовитѣ прѣдписания относително до хигиената и приеманието на цѣроветѣ и въ прислушване къмъ болката си и къмъ всичкитѣ отправления на организма си. Иванъ Иличъ захванъ главно да се интересува най-много за хорекитѣ болести и хорското здравие. Когато въ присѣдствието му се говореше за болни, за умрѣли, за оздравѣли, особено за такава болестъ, която приличаше на неговата, той, като се стараше да скрие вълнението си, услушваше се, распитваше и правеше сравнение съ своята си болка.

Болката не ослабваше; но Иванъ Иличъ се силеше, щото да се накара да мисли, че му е по-добрѣ. И той можеше да лъже себе си, до като не го вълнуваше нищо. Но щомъ само се случеше нѣкоя неприятность съ жената, несполука въ службата, въ картитѣ, тутакси той чувствуваше всичката яростъ на болестъта

си. Понѣкога той прѣнасяше тѣзи несполуки, очаквайки, че ето-ето ще исправн лошето, ще го обори, ще сполучи въ службата и въ картитѣ. Пъкь сега веѣ-каква несполука го расхлабваше и го хвърляше въ отчаяние. Той говореше въ умѣтъ си: ето, току започнахъ да се поправамъ и цѣроветѣ взехъ вече да дѣйствувать и ето това проклето нещастие или неприятность . . . И той се ядосваше на нещастieto или на хората, които му причинявахъ неприятности и го мѣчихъ и чувствуваше какъ тази ненависть го убива; но неможеше да се въздржи отъ нея. Струваше се, че трѣбва да му бѣде ясно, че това негово озлобяване на обстоятелствата и на хората усилова болестъта му и че за това не трѣбва да обръща внимание на тѣзи неприятни случайности; но той съвършено противно разсѣждаваше: той говореше, че му трѣбва спокойствие, слѣдеше всичко, което нарушаваше това спокойствие и при веѣко най-малко негово нарушение дохождаше въ раздражение. Неговото положение се влошаваше отъ това, че той четеше медицински книги и се съвѣтваше съ докторитѣ. Влошаванието вървеше тѣй равномѣрно, че той можеше да се лѣже, като сравняваше единъ день съ другъ. Но разликата бѣше малка. Пъкь когато той се съвѣтваше съ докторитѣ, тогава му се струваше, че отива още по на лошо и даже много скоро. И при веичко туй, това постоянно се съвѣтваше съ тѣхъ.

Този мѣсець той посѣти друга знаменитость: другата знаменитость каза почти ещцото, каквото и първата, но иначе постави въпроситѣ. Съвѣтванието съ тѣзи знаменитость само удвой съмнението и страхътъ на Ивана Илича. Приятельтъ на неговий приятель — много добъръ докторъ — пъкь съвеѣмъ иначе опредѣли болестъта и при веичко, че обща оздравя-

вание, съ своитѣ въпроси и прѣдположения още повече убърка Ивана Илича и усили съмненията му. Другъ единъ—хомеопатъ още по-инакъ опрѣдѣли болестъта и му даде цѣръ, и Иванъ Иличъ, скришно отъ всички, го приемаше въ продължение на една седмица. Но слѣдъ една седмица като не почувствова никакво подобрене и като изгуби всекакво довѣрие и къмъ по-напрѣжното си лѣкувание и къмъ сегашното, падна въ още по-големо отчаяние. Веднажъ една позната дама му разказа за исцѣление отъ икони. Иванъ Иличъ се сѣпнѣлъ отъ това, че той внимателно слушалъ и провѣрявалъ дѣйствителността на факта. Този случай го оплаши. „Нима азъ до толкова съмъ ослабнѣлъ умствено?“ каза си той. „Бабини деветини! праздна работа; не трѣбва да се поддавамъ на съмнения, а като избержъ единъ лѣкаръ строго да държѣ неговото лѣкувание. Така и ще правѣ. Сега е рѣшено вече. Нѣма да мислѣ, и до лѣтосъ строго ще изпълнявамъ лѣкуванието. А тогава ще видимъ. Сега край на това колебание!...“ Лесно бѣше да се каже това, но невъзможно—да се изпълни. Болката въ страната все го мѣчеше, все като че ли се усилваше и ставаше по-постоянна, вкусътъ въ устата ставаше все по-страненъ, струваше му се, че отъ устата му излиза нѣкакъвъ отвратителенъ джхъ и че охота му и силитѣ му все ослабвахъ. Не можеше вече да лѣже себе си: нѣщо страшно, но во и такова значително, каквото по-значително никога не е бѣждало въ живота на Ивана Илича ставаше въ него. И само той знаеше това, а всички на около му не разбирахъ или не искахъ да разбержъ като мислехъ, че на свѣта всичко си върви, както си е било.— Именно това най-много отъ всичко мѣчеше Ивана Илича. Той виждаше, че домашнитѣ, главно жената и дѣщерята, които въ това врѣме бѣхъ твърдѣ много прѣда-

дени на ходение — виждаше, че тѣ нищо не разбирахъ, че се сърдехъ за това, че той е такъвъ невеселъ и взискателенъ, като той да бѣше виноватъ за това. Макаръ тѣ и да се стараяхъ да скриватъ това, той забѣлѣзваше, че е станжлъ прѣчка за тѣхъ, но че жената си съставила извѣстно отношение къмъ болестъта му и се държи независимо отъ това, което той говореше и правеше. Това отношение бѣше таково: „Вий знаете, казваше тя на познатитѣ си, Иванъ Иличъ не може, както всичкитѣ добри хора, строго да изпълнява прѣдписаното лѣкувание. Днеска той ще вземе капки и яде, което му е казано и на врѣме ще си лѣгне; утрѣ изведнажъ, ако азъ не съгледамъ, ще забрави да вземе лѣкарство, ще яде моруна (а това му е забранено) и ще играе на карти до срѣдъ ноцъ.

— Е, кога е било това? ще каже Иванъ Иличъ гнѣвно, само единъ пѣтъ у Петра Ивановича.

— А снощи съ Шебека?

— Все едно, азъ не можъ да спѣхъ отъ болка...

— Та отъ каквото и да би било тамъ, само че тѣй ти никога нѣма да се поправишъ, а само мжчишъ насъ.

Вънкашното отношение на Параскева Тодоровна къмъ болестъта на мжжътъ ѝ прѣдъ другитѣ и прѣдъ самия него бѣше таково, че въ тѣзи болестъ е виноватъ самъ Иванъ Иличъ и че всичката тѣзи болестъ е нова неприятностъ, която той причиняваше на жена си. Иванъ Иличъ съзнавало, че тя правеше това неволно; но нему отъ това не му ставаше пò-леко.

Въ сждѣтъ Иванъ Иличъ забѣлѣзваше, или мислеше, че забѣлѣзва същото странно отношение къмъ него: ту му се струвало, че се отнасятъ къмъ него, като къмъ челоуѣкъ, който скоро има да опраздни мѣстото, ту изведнажъ приятелитѣ му започвали другар-

ски да се шегуватъ съ неговото съмнение, като че това нѣщо, ужасно, страшно, нечуто, което живѣе въ него и което непрѣкъснато го смучи и неудържимо влѣче на нѣкъдѣ, е най-приятния прѣдметъ за тѣхнитѣ шегги. Особенно Шварцъ, съ своята веселостъ, пѣргавина и комилѳотностъ, които напомновахъ на Ивана Илича него самия прѣди десетина години, го раздражаваше.

Дохождахъ приятелитѣ да псиграахъ на карти*). Картитѣ се раздавахъ, мачкахъ се, за да умекнахъ, защото сж нови и нареждахъ карà до карà; тѣ сж 7. Срѣщний другаръ казва: безъ козъ и поддържа другаря си, като рѣче: 2 карà. Е, още какво? Весело и приятно трѣбва да бжде, защото всичкитѣ ржцѣ сж тѣхни. А пѣкъ Иванъ Иличъ почувствува тѣзи мжчаша го болка, тѣзи блудкавостъ въ устата си, и нему нѣкакъ си диво му се прѣдставлява това, че той може да се радва, гдѣто не дава другитѣ да вземхъ нито една ржка.

Той гледа Михаила Михайловича, другаря си, какъ удря картитѣ по масата съ сангвиническата си ржка и учтиво и енисходително се въздържа да прибира взяткитѣ, а ги тика къмъ Ивана Илича, щото да му достави удоволствие съ прибиранieto имъ, за да не се мжчи да протегà на далечъ ржката си. — Защо той мисли, че азъ съмъ толкова слабъ, че не могъ да си протегна ржката на далечъ, мисли Иванъ Иличъ, и забравя козоветѣ, цака безъ нужда и загубва, като дава на противниците да вземхъ три ржцѣ, и, което е по-ужасно отъ всичко, то е това, че той вижда, какъ Михаилъ Михайловичъ страда, а пѣкъ нему му е все едно. И ужасно е да се мисли, защо нему е все едно.

Всички виждатъ, че му е тежко и му казватъ: „ний можемъ да прѣкратимъ, ако вий сте се умори-

*) Обикновено играели играта „винтъ“ и на пари. Пр.

ли. Починете си“. — Да си починж ли? Не. Той не е никакъ уморенъ, тѣ довършватъ играта.

Всичкитѣ сж мрачни и мълчаливи. Иванъ Иличъ съзнава, че той имъ е всѣлъ тѣзи мрачностъ и не може да я разсѣе. Тѣ вечерятъ и си отиватъ, а Иванъ Иличъ остава самичккъ съ съзнанието на това, че живота му е отровенъ, и отровюва живота на другитѣ и че тѣзи отрова не ослабва, а все по-вече и по-вече пронизва всичко то му същество.

И съ това съзнание, па още съ физическа болка и съ ужасъ, трѣбваше да си лѣга въ постѣлята и често пжти да не заспива отъ болка почти прѣзъ цѣлата нощъ, а сутринята пѣкъ, трѣбваше да става, да се облича, да отива въ сжда, да говори, да пише, а ако пѣкъ останеше въ кжщи, да сѣди съ сжщитѣ тѣзи двадесетъ и четире часа съставляющии едно денонощие, отъ които всѣки единъ отъ тѣхъ бѣше мъчение за него. И трѣбваше да живѣе така на края на загинванието си самичккъ, безъ да има нѣкой да го разбере и съжали.

V.

Така отидохъ единъ и два мѣсеца. Прѣди новата година дойде въ града шурей му и слѣзе у тѣхъ. Иванъ Иличъ бѣше въ сждтъ. Параскева Тодоровна излѣзла да пазарува. Като влѣзж въ кабинета си, той завари тамъ шурей си, здравъ сангвиникъ, който самъ изваждаше едно-друго отъ куфарътъ си. Той повдигж главата си при приближаванието на Ивана Илича и го гледà една секунда мълчишкомъ. Този погледъ всичко откри на Ивана Илича. Шурейтъ бѣше отворилъ устата си за да изрази очудванието

си, но се удържа. Това движение потвърди всичко.

— Какво? Измънилъ ли съмъ се?

— Да..... малко нѣщо.

Колкото пхти послѣ Иванъ Иличъ и да отваряше разговоръ съ шурей си за вънкашнѣи си изгледъ, шурейтъ все гледаше да избѣгва това. Параскева Тодоровна се върнѣ и братъ ѣ отиде при нея. Иванъ Иличъ заключи вратата си и захванѣ да се огледа въ огледалото, право, послѣ въ страна. Взема портрета, гдѣто бѣше фотографиранъ съ жена си и сравни портрета съ това, което той виждаше въ огледалото. Промѣнението бѣше голѣмо. Сѣтиѣ той си запрѣтиѣ рѣкавитѣ до лактѣтѣ, разгледа ги, спустиѣ пакъ рѣкавитѣ, сбѣднѣ на канацето и станѣ по-мраченъ отъ ноцѣта.

„Не трѣбва, не трѣбва“, каза си той и скокнѣ, доближи се до масата, отвори дѣлото и взе да го чете, но не можеше. Той отключи вратата, отиде въ залата. Вратата въ гостната стая бѣше затворена. Той на прѣсти се доближи до нея и захванѣ да подслушва.

— Не, ти прѣувеличавашѣ, казваше Параскева Тодоровна.

— Какъ прѣувеличавамъ? Ти не можешѣ да забѣлѣжишѣ — той е мъртавъ човѣкъ, погледни му очитѣ. Нѣматъ свѣтлина. — Та каква е тѣзи негова болестъ?

— Никой не знае. Николаевъ (това бѣше другия докторъ) каза нѣщо, но азъ не знамъ. Лещетитски (това бѣше знаменития докторъ) каза на противъ.....

Иванъ Иличъ се оттегли отъ вратата, отиде въ стаята си, лѣгнѣ и взе да мисли: „бѣбрекъ, лугающѣи се бѣбрекъ“. Той си спримомни всичко онова, което докторитѣ му бѣхѣ казали, какъ той се е откъснѣлъ и какъ се луга. И той съ силата на въображенѣето се стараше да улови този бѣбрекъ, да го

спрѣ и да го закрѣпи. Толкова малко бѣше нужно му се струваше. „Не, ще отидѣ пакъ при Петра Ивановича. (Този бѣше онзи му приятель, който имаше приятель докторъ)“. Той подрѣнка, заповѣда да впрегнѣхть файтона и се приготви да върви.

— Къдѣ отивашъ, Жан? попита жена му съ особено тъжно и необикновено добродушие.

Това нейно необикновено добродушие го озлоби. Той мрачно я изгледа.

— Трѣбва да отидѣ у Петра Ивановича.

Той отиде при приятельтъ си, който имаше приятель докторъ. И заедно съ него отидохъ при докторътъ. Тѣ го заварихъ у дома му и Иванъ Иличъ доста време бесѣдува съ него.

Като обмисли анатомически и физиологически подробноститѣ върху това, което ставало въ него, по мнѣнието на доктора, той разбра всичко.

Имало нѣщо нищожно — съвѣмъ нищожно въ слѣпото черво. Всичко това можело да се поправи. Да се усили дѣятелността на единъ органъ, на другъ да се ослаби, ще произлѣзе всмукване и всичко ще се поправи. Той малко закъснѣ за обѣдъ. Пообѣдва, весело поприказва, но неможа скоро да отиде въ кабинета си да се занимава. Най-послѣ той отиде и тук-такси се залови за работа. Той чете дѣлата, работи, но съзнанието на това, че той има едно неотложно, важно и задушевно дѣло, съ което той ще се занимава, като ги свърши, не го оставаше на мира. Когато той свърши дѣлата, припомни си, че това задушевно дѣло бѣхъ мислитѣ за слѣпото черво. Но той не имъ се прѣдаде, отиде въ гостната стая да пие чай. Имаше гости, приказвахъ, свирехъ на фортепианото, пѣхъ, бѣше и сѣдебния слѣдователъ, желаемий годеникъ на дъщеря му. Иванъ Иличъ прѣкара вечерята, по каз-

ванието на Параскева Тодоровна, по-весело отъ другъ път; но той не забравяше нито на минута, че има отложени важни мисли за слѣпото черво. Въ единадесетъ часа той си взема легка нощъ и отиде въ стаята си. Отъ врѣмето на болестъта си, той спеше самичкѣ въ малката стаичка до кабинета. Той отиде, съблѣче се и взѣ да чете нѣкъси си романъ отъ Зола, но не го четеше, а мислеше. И въ въображението му ставаше онова желанно поправление на слѣпото черво. Всмукваше се, изхвъргваше се ненуждното, възстановяваше се правилната дѣятелность. „Да, това е все тъй“, каза си той. „Само трѣбва да се помага на природата“. Той си припомни за цѣрътъ, приповдигна се, взима го, легна на гърбътъ си, като се слушваше, какъ лѣкарството дѣйствува благотворно и какъ то унищожавя болката. — „Само на врѣме да се приема и да се избѣгватъ врѣднитѣ влияния; азъ вече сега се уеѣщамъ до нѣкъдѣ по-добрѣ, много по-добрѣ“. Той взѣ да си пипа лѣвата страна на стомаха, отъ пипанието не болеше. „Да, азъ не уеѣщамъ — истина вече по-добрѣ ми е“. Той изгаси свѣщъта и легна на страна. . . . Слѣпото черво се исправя, всмуква се. Изведнажъ той уеѣти познатата, старата, глухата, упоритата, тихата, серпознатата, мъчащата го болка. Въ устата сѣщцата мръсотата. Домхчнѣ му, главата му се замае. „Боже мой, Боже мой!? изговори той, пакъ, пакъ и никога нѣма да прѣстане“. И изведнажъ работата му се прѣдстави съвсѣмъ инакъ. „Слѣпото черво, бѣбрекътъ!“ каза си той.

„Не въ слѣпото черво, не въ бѣбрека е тука работата, а въ живота и . . . смъртъта. Да, живота сѣществуваше за мене и ето той си отива, отива си, а азъ не могъ да го задържъ. Да. Защо да се лъжъ?

Нима не е очевидно за всички, освѣнъ за мене, че азъ умирамъ, и че въпросътъ е само въ числото на недѣлитѣ и днитѣ — а може би и ей-сега. Бѣше прѣди малко видѣло, а сега тъмно. Сега съмъ тукъ, а подиръ малко тамъ! — Къдѣ?“. Него го обвзѣ хладнина, дишанието му се спрѣ. Той чу само биението на сърдцето си.

„Мене нѣма да ме има, та какво отъ това? Нищо. Та къдѣ азъ ще бѣдѣ, когато мене нѣма да ме има? Не, нещѣ“. Той скокнѣ, искаше да запали свѣщъта, потърси я съ растрѣперенитѣ си рѣцѣ, истърва свѣщъта съ свѣтилника на пода и пакъ паднѣ на лѣгло то си. — „За какво? все едно“, каза си той, като гледаше съ отверени очи въ тъмнината. „Смъртъ? Да, смъртъ. А отъ тѣхъ никого нѣма и не знажтъ, и нещжтъ и да знажтъ и не ме съжеляватъ. Тѣ се веселжтъ. (Той чу далеченъ задъ вратата екъ на нѣкой гласъ и на ретурнель*). Тѣмъ имъ е все едно, и тѣ сжщо ще умржтъ. Глушици! Азъ по-рано, а тѣ по-късно; и съ тѣхъ сжщото ще стане. А тѣ се радватъ. Животни“. Злобата го задушваше. И нему му станѣ много мъчно и непоносимо тежко. „Не е възможно, щото всичкитѣ всѣкога да бѣджтъ осждени на този ужасенъ страхъ“. Той се приповдигнѣ.

„Нѣщо не ще да е тѣй, трѣбва да се поуспокож, трѣбва да обмислѣ всичко отъ начало“. И ето той започнѣ да обмислюва. „Да, началото на болестъта. Ударихъ се въ страни, и все такъвъ бѣхъ, и сега, и утрѣ; малко болеше, сетѣвъ по-вече, сетѣвъ доктори, сетѣвъ отпаданне, тѣга, пакъ доктори, азъ се приближавахъ къмъ пропастъта. Слитѣ ми ослабвахъ. По-близо и по-близо. И ето азъ увѣхнѣхъ, въ очитѣ ми се

*) Сигналъ, който се дава отъ музиката въ една вечеринка, за да се приготвжтъ присѣтствующитѣ за кадрилъ. Пр.

изгуби блѣсъкътъ. И смъртъ, а пъкъ азъ мислѣхъ за червото. Мислѣхъ върху това, какъ да закършихъ червото, а смъртъта прѣдъ очитѣ ми. Нима смъртъ?“ . Него го пакъ обвзѣ ужасъ, той се распѣхтѣ, наведе се, започна да търси кибритъ, набисна съ лакътъ масичката. Тя му прѣчеше и причиняваше болка, той ѝ се разсърди, съ досада я набисна още нѣколко и я катурна. И отчаянъ, като се распѣшка, той падна на гърбътъ си, очаквайки, че ей-сега ще умре.

Гоститѣ си отивахъ по онова врѣме. Параскева Тодоровна ги испращаше. Тя чу струпулисването и влѣзе въ стаята на Ивана Шича.

— Ти какво направи?

— Нищо. Случайно катурнахъ масичката.

Тя излѣзе и донесе свѣщъ.

Той лѣжеше, тежко и бързо дишаше, като човѣкъ който е тичалъ петъ-десетъ минути, и гледаше втрѣнчено.

— Какво ти е Jean?

— Ни що. Ка тур нахъ

„Какво да ѝ казвамъ, тя нѣма да разбере“, помисли си той. Тя дѣйствително нищо не разбра. Тя дигна масичката, зацали му свѣщъта и набързо излѣзе. Тя трѣбваше да испрати гостенката.

Когато се завърна, той също така лѣжеше въ знакъ, гледайки нагорѣ.

— Какво ти е? Да не ти е нѣщо.

— Да.

Тя си поклати главата и сѣдна.

— Знаешъ какво, Jean? азъ мислѣхъ да пови-
каме Лещетитски.

Това значеше да се повига знаменития докторъ и да не се пожалѣтъ паритѣ. Той ядовито се усмихна

и каза: не трѣбва. Тя посѣдѣ малко, доближи се и го цалунѣ по челото.

Въ това врѣме, когато тя го цалуваше, той я мразеше отъ всичкитѣ сили на душата си и нравеше усилие, щото да не я отблъсне.

— Легка нощъ, да ти дава Господъ сънъ.

— Да.

VI.

Иванъ Иличъ виждаше, че умира и се намираше въ постоянно отчаяние.

Въ дълбочината на душата си Иванъ Иличъ знаеше, че той умира, но той не само не бѣше навикналъ на това, но просто не разбираше, никакъ не можеше да разбере това.

Онзи примѣръ за силлогизъмъ, който той бѣше училъ въ логиката на Кизеветера: Кай е чловѣкъ, чловѣцитѣ сж смъртни, за това Кай е смъртенъ, му се чинеше прѣзъ цѣлия му животъ правиленъ само по отношение къмъ Кая, но никакъ не и къмъ него. То Кай бѣше чловѣкъ, въобще чловѣкъ, и това бѣше съвършено справедливо; но той не е Кай и не е въобще чловѣкъ, а той всекога е билъ съвѣмъ, съвѣмъ особено отъ всичкитѣ други същества; той бѣше Ваня, съ мама и тати, съ Митя и Володя, съ играчки, съ бавачка, съ коларь, — сѣтиѣ съ Катя, съ всичкитѣ радости, тѣги, вѣстурги дѣтински, юношески, младежски. Нимà Кай усѣщаше онази мпризма на кожения топъ, когото Ваня толкова обичаше? Нимà Кай цалуваше така ржката на майка си и нимà за Кая така шумуляхж коприненитѣ гънки на майчината му рокля? Нимà Кай се бунтуваше зарадъ бюречета

въ училището по правото? Нимà Кай бѣше тѣй влюбенъ. Нимà Кай можеше да води тѣй засѣдание?

И Кай дѣйствително е смъртенъ и за него да умре е правилно, но азъ Ваня, Иванъ Иличъ, съ всичкитѣ мои чувства, мисли — азъ, то е съвсѣмъ друга работа. И не може да бѣде, че азъ трѣбва да умрѣ. Това щеше да е твърдѣ ужасно.

Това си мислеше той.

„Ако азъ трѣбва да умрѣ като Кая, то азъ тѣй и щѣхъ да знаѣхъ това, тѣй щеше да ми казва и вътрѣшното чувство; но нищо подобно нѣмаше у мене, и азъ, и всичкитѣ ми другари, ний разбирахме, че това нѣма да стане така както съ Кая. А сега вижъ какво!“ казваше си той. „Не може да бѣде! Не може да бѣде, а ето че бѣжда. Но какъ така? Какъ да се разбере това?“

И той неможа да разбере и се стараеше да отмахне тѣзи мисълъ като лъжлива, неправилна, болезненна и да я истика съ други, правилни, здрави мисли. Но тѣзи мисълъ, не само мисълъ, но като че ли дѣйствителность, пакъ дохожда и се испрѣчва прѣдъ него.

И той викаше подъ редъ, една по една, на мѣсто тѣзи мисълъ други мисли, въ надежда дано намѣри въ тѣхъ опора. Той се опитваше да се възвърне къмъ по напрѣжний вървежъ на мислитѣ си, които затуляхъ за него по-прѣди мисълъта за смъртта. Но чудно нѣщо, всичко това, което по-прѣди затуляше, скриваше, унищожаваше съзнанието за смъртта, сега неможеше вече да произведе това дѣйствие. Въ послѣдне врѣме Иванъ Иличъ искаше по-вечето съ тѣзи опитвания, да поднови напрѣжния вървежъ на чувството, което затуляше смъртта. Той си казваше: „ще вземъ да се занимавамъ по службата си, азъ

нали живѣяхъ съ нея“. И той отиваше въ съда, като отмахваше отъ себе си всѣкакви съмнѣния; влизаше въ разговори съ другаритѣ си и сѣдаше по старий си навикъ разсѣянно, съ замисленъ погледъ, огледайки тълпата и съ дѣтѣ си измършавѣли рѣцѣ спирайки се о дѣбовото кресло, също както правеше обикновенно, навождайки се къмъ другаря си, тикайки дѣлото къмъ послѣдния пушнешкомъ; и сѣтнѣ изведнажъ дигайки очитѣ си и сѣдайки право, произнасяше извѣстнитѣ думи и започваше дѣлото. Но изведнажъ посрѣдъ дѣлото болката въ страна, безъ да обръща внимание на периода на развитието на дѣлото, започваше *своето* мъчително дѣйствие. Иванъ Иличъ се услужваше, пропѣдваше мисълта за нея, но тя продължаваше своето, и *тя* дохождаше, испрѣчваше се право прѣдъ него и го гледаше, а той се вкаменяваше, огнѣтъ въ очитѣ му изгасваше и той захващаше пакъ да се пита: нима само *тя* е истина? И другаритѣ и подчиненитѣ съ очудване и огорчение виждахъ, че той, такъвъ прѣкрасенъ, тънъкъ съдия, се бъркаше и правеше грѣшки. Той се сѣпваше, стараше се да се опомни и той едвамъ-едвамъ докарваше засѣданието до край, и връщаше се въ къщи съ тѣжно съзнание, че неговата съдийска работа не може както по-прѣди да скрие отъ него това, което той искаше да скрие; че съ съдийската работа той не можеше да се избави отъ *нея*. И, което бѣше най-лошо отъ всичко, то бѣше, че *тя* го привличаше къмъ себе си не за това, щото той да работи нѣщо, а само за това, за да я гледа, право въ очитѣ; той я гледаше и, като не работеше нищо, неисканно се мъчеше.

И, спасявайки се отъ това състояние, Иванъ Иличъ търсеше утѣшение—други затулки, и другитѣ затулки

се явявахъ и за кратко врѣме като че ли го спасявахъ, но тозъ часъ пакъ като че ли *тя* проникваше прѣзъ тѣхъ и нищо не можеше да *я* затули.

Случваше се въ това послѣдне врѣме той да влезе въ гостната стая, наредена отъ него, въ тѣзи гостна стая, гдѣто той паднѣ, зарадъ която той, — него го бѣше ядъ и смѣхъ да мисли, — зарадъ урежданieto на която той пожертвува живота си, защото той знаше, че болката му се започнѣ слѣдъ онова ударване, той влизаше и виждаше, че на лакированата маса имаше рѣзка драснѣта съ нѣщо. Той търсеше причината и *я* намираше въ бронзовото украшение на албома, което се искривило навънъ въ единия край. Той взимаше този сѣдѣ албомъ съставенъ отъ него съ любовъ и се сърдеше за немарливостъта на дъщеря си и нейнитѣ приятели, — тукъ нѣщо сѣксано, тамъ портретитѣ обрънѣти. Той привеждаше старателно това въ порядѣкъ и пакъ управляше украшението.

Послѣ му скимваше всичкия този *établissement* отъ албоми да прѣмѣсти въ другъ жгълъ, къмъ цвѣтята. Той викаше слугата; или дъщерята или жената дохождахъ на помощъ; тѣ не се съгласявахъ, противехъ се, той се прѣшираше, сърдеше се; но всичко бѣше добрѣ, защото той забравяше за *нея*, *тя* не се виждаше.

Но ето жената казваше, когато той самичѣкъ прѣмѣстваше нѣщо: почакай, слугитѣ ще го направѣтъ, или пѣкъ ще си поврѣдишъ нѣщо, — и изведнажъ *тя* пакъ се показваше прѣзъ затулжитѣ и той *я* виждаше. *Тя* се показва, той още се надѣва, че *тя* ще се скрие, но неволно той обръща внимание къмъ хълбока си — тамъ сѣди сѣщото, все тѣзи болка, и той вече не можеше да забрави, и *тя* ясно го гледаше изъ задъ цвѣтята. За какво е всичко това?

„И наистина тука, на този корнизъ, азъ, като въ буря изгубихъ живота си. Нима тъй? Колко е ужасно и глупаво! Това не може да бѣде! Не може да бѣде, а ето че бѣжда“.

Той отиваше въ кабинета си, лѣгаше си, оставаше пакъ самичкѣтъ съ нея. Очи съ очи срѣщу *нея*, съ нея *нея* нѣма какво да се прави. Само да я гледа и да трѣперя.

VII.

Какъ това станѣ на 3-ия мѣсецъ отъ болестъта на Ивана Илича, — не можеше да се каже, защото това ставаше стѣжка по стѣжка незабѣлѣзано, но станѣ това, че и жената, и дѣщерята, и синѣтъ, и прислугата, и познатитѣ, и докторитѣ, а главно и самъ той, знаехъ, че всечки интересъ отъ него за другитѣ се състои само въ това, скоро ли най-послѣ той ще освободи мѣстото, скоро ли ще освободи животѣ отъ притѣсняване, производимо отъ неговото присѣтствие, и скоро ли най-сетнѣ самъ ще се освободи отъ страданията си.

Той захванѣ да еси все по-малко и по-малко; давахъ му опиумъ и захванѣхъ да го рѣсѣтъ съ морфинъ. Но това не го облекчаваше. Бавната мѣка, която той испитваше въ полузаспало състояние отъ начало само го облекчаваше, като нѣщо ново, но сетнѣ ставаше сѣща или още по-силна отъ колкото сѣщиятѣ болка.

Нему готвехъ особенни ястията по прѣдписанията на лѣкаритѣ; но тѣзи ястията ставахъ за него все по-безвкусни и по-отвратителни.

За да ходи по нужда сѣщо бѣхъ направени особенни приспособления и всечки пакъ това ставаше съ

цѣло мъчение. Мъчение отъ нечистотия, отъ неприличие и миризма, отъ съзнанието на това, че въ туй трѣбва да участвува и другъ чловѣкъ.

Въ тѣзи най-неприятна работа Иванъ Иличъ усѣщаше утѣшение. Дохождаше всекога да изнася слѣдъ него слугата Герасимъ.

Герасимъ бѣше чистъ, бодъръ, натлъстѣлъ отъ градската храна младъ селенинъ. Винаги веселъ и откровенъ. Отъ начало видѣтъ на този всекога чистъ по руски облѣченъ човѣкъ, който извършваше тѣзи работа, — смущаваше Ивана Илича.

Веднажъ той като ставаше отъ нощното гърне и нѣмаше сила да си вдигне панталонитѣ, тръпнѣх се на мекото кресло и съ ужасъ гледаше своитѣ голи съ рѣзко очертани мускули безсилни кълки.

Въ това врѣме влѣзнѣ Герасимъ, обутъ въ дебели ботуши, распространявайки на около си приятна миризма отъ катрана на ботушитѣ и отъ прѣсения зименъ въздухъ, съ лежки силни стъпки, съ чиста конопена прѣстилка и чиста басмена риза, съ запрѣтнѣти нагорѣ по голитѣ силни млади рѣцѣ рѣкави, и, безъ да гледа Ивана Илича, очевидно като се стараше да скрие радостното си настроение, което се отразяваше на неговото лице и за да неоскърби болния, той се доближи до нощното гърне.

— Герасиме, каза слабо Иванъ Иличъ.

Герасимъ истрѣпнѣ, очевидно като се уплаши да не би да е сбъркалъ нѣщо, и съ бързо движение, обърнѣ къмъ болния своето бодро, добро, просто, младо лице, по което едвамъ бѣхъ започнѣли да никнѣтъ косми.

— Какво заповѣдвате?

— Азъ мислѣхъ тебѣ ти е неприятно това. Ти ме прости, азъ не можъ.

— Моляхъ ви се. — И очитѣ на Герасима блѣснѣ-

хж и облитѣ му млади зѣби се показахъ. — Защо да не се потруджъ? Вий сте болни.

И той съ пѣргавитѣ си силни рѣцѣ извърши работата, къмъ която бѣше привикналъ и излѣзе на прѣсти. И слѣдъ петъ минути съ сжщо легки стѣпки той се завърнѣ.

Иванъ Иличъ все така продължаваше да сѣди на креслото.

— Герасиме, каза той, когато той тури на мѣстото чисто измитото гърне. — Моля ти се, помогни ми, ела тука. — Герасимъ се приближи. — Повдигни ме. Самичкѣ не можъ, а Димитра го нѣма.

Герасимъ се приближи; съ силнитѣ си рѣцѣ, сжщо тѣй, както легко стѣживаше, пригърнѣ го умѣло, нѣжно, повдигнѣ го и го поддържа, съ другата си рѣка пригвдигнѣ панталонитѣ и искаше да го сложи да сѣдне, но Иванъ Иличъ го помоли да го заведе до канапето. Герасимъ безъ усилие и безъ да го стиска, почти като да го носеше, го заведе до канапето и го сложи на него.

— Благодаржъ ти, колко умѣло, хубаво.... всичко вършишъ!

Герасимъ пакъ се усмихнѣ и искаше да излѣзе. Но Иванъ Иличъ толкова добрѣ се чувствуваше съ него, че не му се искаше да го отпустане.

— Вижъ какво, тикни, моля ти се онзи столъ. Не, ето онзи, подъ краката ми. Пѣ-легко ми става, когато краката ми сж повдигнѣти.

Герасимъ донесе стола, сложи го изведнажъ на пода безъ шумъ и повдигнѣ на него краката на Ивана Илича. На Ивана Илича се стори, се му станѣ пѣ-легко въ това врѣме, когато Герасимъ повдигнѣ високозѣтѣ му.

— Менѣ ми става пѣ-добрѣ, когато нозѣтѣ ми сж

пó-горѣ, каза Иванъ Иличъ. — Подложи ми ето онази възглавница.

Герасимъ направи това. Пакъ повдигнѣ краката му и подложи възглавницата. На Ивана Илича станѣ още пó-добрѣ, до като Герасимъ му държеше краката. Щомъ той ги спуенѣ, нему му се стори, че му станѣ пó-лошо.

— Герасиме, каза му той, ти сега имашъ ли си работа?

— Не, нѣмамъ, каза Герасимъ, който бѣше се научилъ отъ градскитѣ хора да говори вѣжливо съ господа.

— Ти още какво има да правишъ?

— Че нѣма какво да правѣхъ. Всичката си работа съмъ свършилъ, само остава дърва да надѣнѣхъ за утрѣ.

— Тогавъ подрѣжъ ми краката малко така на високо; можешъ ли?

— Защо не? могѣ. — Герасимъ повдигнѣ краката му пó-горѣ. И на Ивана Илича се стори, че той въ това положение съвсѣмъ не усѣща болката.

— Ами дървата, какъ?

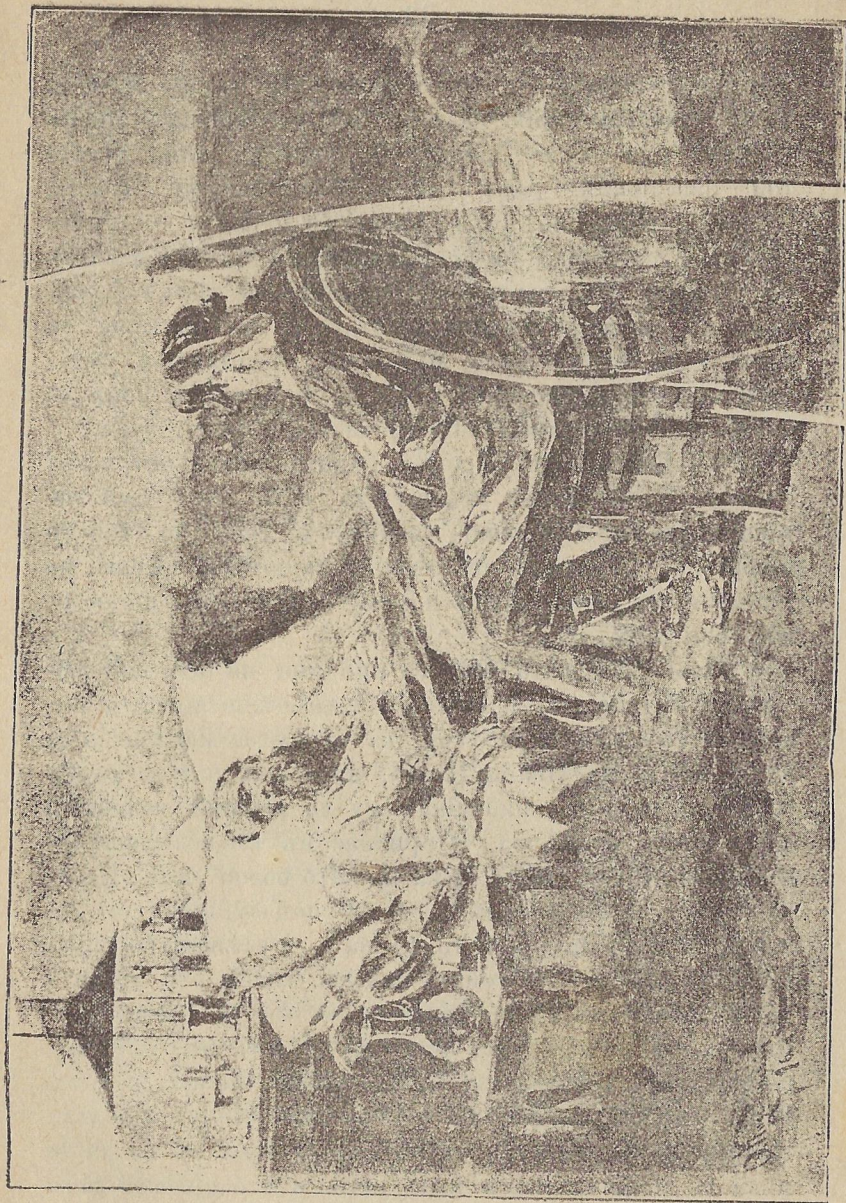
— Не се безпокойте. Имаме врѣме.

Иванъ Иличъ каза на Герасима да сѣдне и да държи краката му, и си поприказва съ него. И чудно нѣщо, нему му се струваше, че му е пó-добрѣ до като Герасимъ му държеше краката така.

Отъ това врѣме Иванъ Иличъ захванѣ да вика Герасима и го караше да му държи краката на раменѣтъ си и обичаше да се разговаря съ него. Герасимъ правеше това легко, на драго сърдце, простичко, съ доброта, която докарваше въ умиление Ивана Илича. Здравиято, силата, бодростъта на живота въ всичкитѣ други хора оскърбяваше Ивана Илича; само силата и бодрия животъ на Герасима не огорчаваше, а успокояваше Ивана Илича.

Главна мѣка за Ивана Илича бѣше лѣжата. Тѣ-

зи лъжа, неизвѣстно по какви причини призната отъ всички, бѣше, че той само боледува, а не умира, и че той трѣбва да бѣде спокоенъ и да се лѣкува и тогава ще излѣзе нѣщо по-хубаво. Пъкъ той знаеше, че каквото и да правятъ нищо нѣма да излѣзе, освѣнъ още по-голъми мъчителни страдания и смъртъ. И него го мъчеше тѣзи лъжа, мъчеше го това, че тѣ не искаха да се признаятъ въ туй, което всички знаеха и той знае и искаха да го лъжатъ относително ужасното му положение и искаха и го караха самъ той да взима участие въ тѣзи лъжа. Лъжата, тѣзи лъжа, която се извършваше надъ него, въ навечерието на неговата смъртъ, лъжата, която трѣбваше да унизи този страшень тържественъ актъ на неговата смъртъ до равнището на визититѣ имъ, корнизитѣ, обѣдитѣ съ моруна . . . бѣше ужасно мъчителна за Ивана Илича. И чудно нѣщо, той много пѣти, когато тѣ проявяваха къмъ него своето участие, безъ малко му идеше да имъ извика: стигате лъга! и вий знаете и азъ знааъ, че азъ умирамъ, прѣстанете поне да лъжете! Но той никога нѣмаше смѣлостта да имъ каже това. Той виждаше страшния и ужасния актъ на своето си умирание. Той виждаше, че бѣше униженъ отъ всичкитѣ на около му до степенъ на случайна неприятность, до нѣкъдѣ и неприлична (както напримѣръ, както се отнасятъ съ челоувѣкъ, който, щомъ влѣзе въ гостната стая, распространява отъ себе си неприятна миризма), униженъ въ това смѣло „приличие“, на което той служеше прѣвъ цѣлия си животъ; той виждаше, че никой нѣма да го съжали, защото никой не иска даже и да разбере положението му. Само единъ Герасимъ разбираше това положение и го съжеляваше, и за това Иванъ Иличъ се чувствуваше добръ само съ Герасима. Нему му бѣше добръ, когато Герасимъ, по нѣкога по цѣли ноци, му

Нему му бѣше добръ, когато Герасимъ, по нѣкога по цѣли нощи, му държеше позѣтъ.

държеше нозѣтъ и не искаше да отиде да спи, като казваше: вий недѣйте се безспокои, Иванъ Иличъ, има още врѣме за спане, или когато той изведнажъ, като захващаше да му говори на *ти*, прибавяше: ако бѣше ти здравъ, то друга работа, а тѣй защо да не ти послужжъ? Само Герасимъ не лъжеше; отъ всичко се виждаше, че само той разбира въ какво се състои работата и не считаше за нужно да скрива това, и просто, съжеляваше увѣхнѣлия си слабъ господарь. Той даже веднажъ направо каза, когато Иванъ Иличъ му казваше да си отиде:

— Всички ще умремъ. Защо да не се потруджъ? — каза той, като искаше да каже съ туй че този трудъ не му тежи именно за това, че той го прави за умирающъ чловѣкъ и защото се надева, че нѣкой и за него, когато и нему дойде реда, ще положи този трудъ.

Освѣнъ лъжата или по причина на нея, най-мжчително отъ всичко за Ивана Илича бѣше това, че никой не го съжеляваше тѣй, както му се искаше да го съжеляватъ; на Ивана Илича, въ нѣкой минути слѣдъ голѣми страдания, най-много му се искаше, колкото и да го бѣше срамъ да се признае въ това, неваше му се, щото нѣкой да го съжали, като болно дѣте. Искаше му се да го погалжтъ, да го поцалуважтъ, да поплачжтъ надъ него, както милватъ и утѣшаватъ дѣцата. Той знаеше, че той е важенъ членъ, че брадата му е захванула да побѣлява и че затуй това е невъзможно; но нему все пакъ му се искаше. А въ отношенията на Герасима имаше нѣщо близко до това. И за това отношенията на Герасима го утѣшаважхъ. На Ивана Илича се иска да плаче, иска му се да го милватъ и да плачжтъ надъ него, и ето дохожда да го обиколи другарьтъ му, членътъ Шебекъ, и намѣсто Иванъ

Иличъ да плаче и да се гали, той изведнажъ приема сериозно, строго, дълбоко замислено изражение и по инерция исказва своето мнѣние за значението на касационното рѣшение и упорно настоява на него. Тѣзи лъжа на около му и въ самия него повече отъ всичко отравяше послѣднитѣ дни на живота му.

VIII.

Съмнѣ се. За туй само се съмнѣ, защото Герасимъ си отиде и дойде другия слуга Петъръ: той изгаси свѣщитѣ, откри едната завѣса на прозореца и захванѣ полегка да растрѣбва едно друго. Сутринъ ли, вечеръ ли бѣше, петъкъ ли, недѣля ли бѣше, всичко бѣше все едно, всичко бѣше едно и сжщо: глуха, ни на мигъ непроставаща мъчителна болка: съзнание на свършвающия се, но още не свършилиия се животъ; приближаваща се все сжщата и ненавистна смъртъ, която само тя бѣше дѣйствителностъ; и все сжщата лъжа. Защо ми трѣбва тогава да знаѣмъ тѣзи дни, седмици и часове на деньтъ?

— Да ви донесѣ ли чай?

„За него е важенъ редътъ, щото сутринъ господата да сѣ пили чай“, помисли си Иванъ Иличъ и каза само:

— Не.

— Не искате ли да се прѣмѣстите на канапето?

„Нему му трѣбва да растрѣби стаята, а азъ му прѣчѣ, азъ нечистотата, безредицата“, помисли си той и само каза:

— Нещѣ. Остави ме.

Слугата се позавъртѣ още насамъ нататъкъ. Иванъ Иличъ си протегнѣ ржката. Петъръ услужливо се приближи.

— Какво обичате?

— Дай ми часовника.

Петъръ намъри часовникътъ, който бѣше на близо и го подаде.

— Осъмъ и половина. Тамъ още не сж ли станъли?

— Не, Владимиръ Ивановичъ (то бѣше синътъ) отидохъ въ гимназията, а Параскева Тодоровна заржчахъ да я събудятъ, ако ви трѣбва. Да я събудятъ ли?

— Не, не трѣбва. „Да ли да сръбнѣхъ чай? помисли си той.

— Да, чай . . . донеси.

Петъръ вече се охъти къмъ вратата. На Ивана Илича му станъ страшно да остане самичккъ. Съ какво ли го задържж? Да, лѣкъ“. — Петре, дай ми лѣкътъ. — „Защо не, може би цѣрътъ още да помогне“. Той взе лъжницата и пи цѣръ. „Не, нѣма да помогне. Всичко това е праздна работа, измама“, рѣши той, щомъ почувствува познатъ, блудкавъ и безнадежденъ вкусъ. „Не, не можъ вече да вѣрвамъ. Но, защо, защо е тѣзи болка, поне за една минута да прѣстане“. И той заохка. Петъръ се обърнж къмъ него. — Не, върви. Донеси ми чай.

Петъръ излѣзе. Иванъ Иличъ, като останж самичккъ, заохка не толкозъ отъ болката, колкото и да бѣше тя ужасна, а колкото отъ тъга. „Все едно и сжщото, все такива дълги дни и ноци. Поне по-скоро да се свърши. Какво по-скоро? Смъртъ ли, мракъ ли? Не, не трѣбва. Болката е все по-хубава отъ смъртъта!“.

Когато Петъръ влѣзе съ чая на таблата, Иванъ Иличъ го гледаше съ несвѣстенъ погледъ, безъ да разбира, кой е той и какво е той. Петъръ се уплаши отъ този погледъ. И въ тѣзи минута, когато Петъръ се уплаши, Иванъ Иличъ се свѣсти.

— Да, каза той, чай, добръ, остави го, само помогни ми да се омѣж и да си облѣжж чиста риза.

Иванъ Иличъ захванъ да се мие. Той на нѣколко пѣти си почива догдѣ си омие рѣцѣтъ, лицето, зѣбитѣ, а послѣ захванъ да се чеше като се погледнѣ въ огледалото. Нему му станъ страшно. Особенно страшно бѣше това, че косата му плоско се сплѣснѣла на блѣдното му чело. Когато му смѣняхъ ризата, той знаеше, че ще му стане още по-страшно, като погледне тѣлото си, за това не гледаше. Но ето, че всичко се свърши. Той облѣче халатътъ си, намѣтнѣ се съ пледътъ и сѣднѣ на креслото да пие чай. Той усѣти пакъ сѣщия вкусъ, пакъ сѣщата болка. Той насила дони чая си и си лѣгнѣ, като си прострѣ нозѣтъ. Той испрати Петра.

Пакъ сѣщото. Ту капка надежда блѣсена, ту морето на отчаянието се възбунтува, пакъ болка и болка, пакъ тѣга и все едно и сѣщото. Самичкѣкъ му бѣше много тѣжно, искаше му се да повика нѣкого, но отъ напредъ знаеше, че отъ присѣтствието на другитѣ ще му стане още по-лошо,—поне пакъ да ми даджтъ морфинъ — да се забравѣ. Азъ ще му кажъ на доктора, да измисли още нѣщо друго. Туй не може да се търпи, не е възможно така“.

Единъ и два часа се изминѣхъ тѣй. Но ето дрѣннѣ звѣнца на одърчето. Дано да е докторътъ. Дѣйствително докторътъ идеше засмѣнъ, бодъръ, пѣленъ, веселъ, съ изражение, че ето вий тамъ се уплашихте отъ нѣщо, а ний ей-сега всичко ще оправимъ. Докторътъ знаеше, че това изражение не си струва тука, но той, облѣкълъ веднажъ за винаги това изражение, не можеше да го снѣме, както чловѣкѣкъ, който, като облѣкълъ фракътъ си отъ сутринъ, ходи по визити до вечерята.

Докторътъ бодро и утѣшающе си търка рѣцѣтъ.
— Отъ мене вѣе студъ. Вънъ е голѣмъ студъ.

Почакайте да се огрѣжъ, говори той съ такова изражение, като че ли трѣбва само малко да се почака, до като се огрѣе и когато се огрѣе, тогава вече всичко ще оправи.

— Е, какво, какъ сте?

Иванъ Иличъ чувствува, че на доктора му се иска да каже: „какъ отива работата?“ но че и той чувствува, че така небивада се говори и притуря: — какъ прѣварахте нощта?

Иванъ Иличъ гледа доктора въпросително:

„Нима̀ никога нѣма да се засрамишъ и да прѣстанешъ да лъжешъ? Но докторътъ не иска да разбере този въпросъ.

И Иванъ Иличъ казва:

— Все тѣй ужасно. Болката не прѣминава и не се вдава. Поне пакъ нѣщо!

— Вий болнитѣ всекога сте така. Е, сега, струва ми се, че азъ се огрѣхъ. Даже и много визи-скателната Параскева Тодоровна не би могла да възрази нищо противъ моята температура. Е, добро утро, — и докторътъ му стиснѣ ржката.

И като остави на страна всичката по-напрѣжна шеговитостъ, докторътъ започнѣ съ сериозенъ видъ да изслѣдва болния, пулсетъ, температурата; захващатъ се чуканията и изслушванията.

Иванъ Иличъ знае положително и несъмнено, че всичко това е празна работа, залъгалки, но когато доктора колѣнички и захванѣ да се испъва по него, присланияйки ухото си ту по-горѣ, ту по-долу, и захванѣ да прави по него съ важно лице разни гимнастически движения, Иванъ Иличъ се вдаде на това, както се е вдалъ на адвокатскитѣ рѣчи, при всичко, че той много добрѣ е знаелъ, че тѣ всичко лъжатъ и защо лъжатъ.

Докторът като бѣше колѣничилъ на канаето и още почукваше нѣщо, при вратата зашумулѣ коприената рокля на Параскева Тодоровна и се зачу мърението ѝ къмъ Петра, защо не сж ѝ съобщили за дожданието на доктора.

Тя влиза, цалува мъжа си и тутакси захваща да доказва, че тя отдавна вече била станъла, — и само по недоразумѣние я нѣмало тука, когато докторътъ дошелъ.

Иванъ Иличъ я гледа, гледа я отъ глава до крака, и намира вина въ бѣлотата на лицето ѝ, въ нѣжността на косата ѝ и шията ѝ; въ лѣскавината на косата и въ блѣсъкътъ на пълнитѣ ѝ съ животоъ очи. Той отъ венчкитѣ сили на душата си я намрази. И докосванието ѝ до него го кара да страда отъ приливъ на умраза къмъ нея.

Отношението ѝ къмъ него и къмъ болестта му си оставаше едно и сжщо. Както докторътъ си бѣше изработилъ отношение къмъ болнитѣ, което той вече не можеше да измѣни, така и тя си бѣше изработила едно такова отношение къмъ него — такова, че той не върши това, което трѣбва и за това самъ е виноватъ, и тя любезно го укорява въ това, — и не можеше вече да измѣни това си отношение къмъ него.

— Ето, виждате ли, той не слуша, не взима цѣръ на врѣме, а главно лѣжи въ такова положение, което по всѣка вѣроятность е вредно за него — съ краката на горѣ.

Тя расказа, какъ той кара Герасима да му държи краката.

Докторътъ се усмихнж прѣзрително любезно. „Какво ще правишъ, тѣзи болнитѣ по нѣкога измислюватъ такива глупости, — но може да имъ се прости“.

Когато прѣглежданието се свърши, докторътъ по-

гледнѣ на часовника си и тогава Параскева Тодорова на обяви на Ивана Илича, че каквото и да прави, тя поканила за днеска знаменития докторъ и че тѣ заедно съ Михаила Даниловича (тѣй се викаше обикновения докторъ) ще прѣгледатъ и обмислѣтъ.

— Ти не се противи, молиж ти се. Това азъ за себе си го правѣж, каза тя иронически, давайки да се разбере, че тя всичко прави зарадъ него и само за това не му дава право да ѝ откаже. Той мъчеше и се въесе. Той чувствуваше, че тѣзи лѣжа, която го заобикаля, така се е омотала, щото трудно бѣше вече да се разбере нѣщо.

Тя всичко правеше съ него само за себе си, тя казваше, че прави за себе си това, което дѣйствително правеше за себе си и то като такова невѣроятно нѣщо, щото той бѣше принуденъ да го разбере на опаки.

Дѣйствително, на единадесетъ и половина часѣтъ пристигнѣ знаменития докторъ. Пакъ се започнѣхъ прислушвания и важни разговори, въ присѣтствието му и въ другата стая, за бѣбрека и за слѣпото черво, и въпроси и отговори, и то съ такъвъ важенъ видъ, че пакъ, намѣсто естественния въпросъ за живота и смъртѣта, който само бѣше испрѣченъ прѣдъ него, испѣнѣхъ въпросѣтъ за бѣбрека и слѣпото черво; тѣ вършели нѣщо не тѣй, както трѣбвало и за това ето-ето Михаилъ Даниловичъ и знаменитостѣта ще ги нападнѣтъ и ще ги накаратъ да се поправѣтъ.

Знаменития докторъ си взѣ сбогомѣтъ съ сериозенъ, но не безнадежденъ видъ. И на несмѣлия въпросъ, когото Иванъ Иличъ бѣше отправилъ къмъ него съ повдигнѣти и блѣстящи отъ страхъ и надежда очи, да ли има възможность за поправание, отговори, че

положително не може да се каже, но че има възможност. Надеждния погледъ, съ когото Иванъ Иличъ испрати доктора, бѣше толкова жаленъ, щото Параскева Тодоровна, като го видѣ, даже заплака излизайки изъ кабинета за да даде възнаграждението на доктора.

Повдиганието на духътъ произведено отъ надеждата, която даде докторътъ, се продължи малко врѣме. Пакъ същата стая, същитѣ картини, коѣнизи, хартии, шишенца, същото боledующе и страдающе тѣло. И Иванъ Иличъ захванъ да пѣшка; поръсихъ го пакъ съ морфинъ и той се забрави.

Когато той се съвѣсти, бѣше почнѣло да се смръзва; донесохъ му да си хапне. Той си сръбнѣ отъ булѣона насила; и пакъ същото и пакъ приближающата се нощъ.

Слѣдъ обѣдъ въ седемъ часътъ вечерътъ, въ стаята му влѣзнѣ Параскева Тодоровна, облѣчена като за вечеринка, съ пълни приповдигнати гърди и съ слѣди по лицето ѝ отъ пудра. Тя още сутринътъ му напомни за отиванието имъ въ театъра. Щѣла да прѣдставява Сара Бернаръ, и за това бѣхъ наели ложа, която той билъ настоялъ да наемѣтъ. Сега той бѣше забравилъ за това и нейното облѣкло го оскърби. Но той скри оскърблението си, когато си припомни, че той самъ бѣше настоялъ да наемѣтъ ложа и да отидѣтъ, защото това за дѣцата било възпитателно и давало естетическо наслаждение.

Параскева Тодоровна влѣзе доволна отъ себе си, но като че виновата. Тя сѣднѣ, попита за здравието му, — както той виждаше само за това, щото да попита, но не за да узнае, знаейки, че нѣма какво да се знае, — и захванъ да говори това, което ѝ трѣбваше, че тя за нищо нѣмала да отиде, но ложата е

вече наета и отиватъ Елень и дъщеря имъ и Петрищевъ (сѣдебния слѣдователъ, годеникътъ на дъщеря имъ) и че не могатъ да се пустихтъ сами. А инакъ щѣло да ѝ бѣде приятно да сѣди при него. И притуря, щото въ нейното отсъствие да прави всичко по прѣдписанието на доктора.

— Да, — и Тодоръ Димитриевичъ (годеникътъ) искаше да дойде при тебе. Бива ли? И Лиза.

— Нека дойдѣтъ.

Влѣзе дъщерята, наконтена, съ оголено младо тѣло, съ това тѣло, което така го караше да страда, а тя показваше. Силна, здрава, очевидно влюбена и негодующа отъ болестта, страданията и смъртта, които прѣчухъ на щастието ѝ.

Влѣзе и Тодоръ Димитриевичъ въ фракъ, причесанъ à la Carouf, съ дългъ жилавъ врътъ тѣсно обиколень съ бѣла яка, съ широко растворень бѣлъ нагрѣдникъ и съ опънати силни кълки въ тѣсни черни панталони, съ бѣла ржковица само на една ржка и съ клакъ.

Слѣдъ него незабѣлѣзано се вмъкнѣ и гимназистътъ въ новичка форма, горкия, съ ржковици и съ ужасна синина подъ очитѣ, значението на която Иванъ Иличъ знаеше.

Синъ му всекога му бѣше мѣлъ. И неговий уплашенъ и съчувствующъ погледъ бѣше страшенъ. Освѣнъ Герасима на Иванъ Илича се сгруваше, че само Володя го разбира и го жалѣе.

Всичкитѣ сѣдихъ, пакъ попитахъ за здравieto му. Настанѣ мълчание. Лиза попита майка си за бинокльтъ. Станѣ расправия мѣжду майката и дъщерята кой кѣдѣ го е дѣнѣлъ. Станѣ неприятно.

Тодоръ Димитриевичъ попита Ивана Илича виждалъ ли е Сара Бернаръ? Иванъ Иличъ не разбра

отъ начало, за какво го питахъ, а послѣ каза: — Не, а вий виждали ли сте я?

— Да, въ Adrienne Lecouvreur.

Параскева Тодоровна каза, че тя е особено прѣкрасна въ еди-каква си роля. Дъщерята възрази, отвори се разговоръ за изящността и сжщността на нейното искусство, онзи сжщия разговоръ, който винаги бива единъ и сжщъ.

Срѣдъ разговора Тодоръ Димитриевичъ погледнхъ Ивана Илича и млькнхъ. Другитѣ погледнххъ и млькнхххъ. Иванъ Иличъ гледаше съ блѣскави очи прѣдъ себе си, очевидно, като негодуваше отъ тѣхъ. Трѣбваше да се поправи това, но нѣмаше никаква възможность. Трѣбваше нѣкакъ да се прѣкжсне това мълчание. Никой не се рѣшаваше и всички ги бѣше страхъ, че изведнажъ ще се открие нѣкаква лична лъжа и ясно ще стане на всички това, което си е. Лиза първа се рѣши. Тя прѣкжснхъ мълчанието. Тя искаше да скрие това, което испитвахъ всички, но се издаде.

— Прочее, *ако ще се върви*, то врѣме е вече, каза тя като погледнхъ на часовника си, подаръкъ отъ баща ѝ, и едва забѣлѣзано, за нѣщо си само тѣмъ известно, значителното се усмихнхъ на младия чело-вѣкъ и станхъ като зашумѣ съ роклята си.

Всички станххъ, простихъ се и отидохъ.

Когато тѣ излѣзахъ, на Ивана Илича се стори, че му е по-добрѣ: нѣмаше вече лъжата, тя си отидѣ заедно съ тѣхъ; но болката останѣла. Все сжщата болка и все сжщия страхъ правяхъ това, че нему му ставаше нито по-тежко, нито по-леко. Все лошо.

Пакъ завървахъ минути слѣдъ минути, часове слѣдъ часове, все едно и сжщо, все нѣма край, а неизбѣжний край все по-страшенъ и по-страшенъ.

— Да, пратете ми Герасима, отговори той на Петровия въпросъ.

IX.

Параскева Тодоровна се завърнѣ късно прѣзъ нощта.

Тя влѣзе на прѣсти, но той я чу, отвори очитѣ си и тутакси пакъ ги затвори. Тя искаше да испрати Герасима и сама да остане при него. Той отвори очитѣ си и каза: не, върви си.

— Тебѣ ти е много тежко.

— Все едно.

— Вземи опиумъ.

Той се съгласи и взима. Тя си излѣзе.

Часътъ до три той бѣше въ мжчително унесение. Нему му се струваше, че съ мъка го втикватъ нѣкъдѣ въ тѣсенъ, дълбокъ и черенъ човаль и го втикватъ все по-навѣтрѣ, и никакъ не могатъ да го втикатъ. И тѣзи ужасна за него работа е придружена съ страдание. И него го е страхъ, и иска да се сгръмоляса тамъ, и бори се, и си помага. И ето изведнажъ той се истърва и пада, и се свѣстява. Все схщия Герасимъ сѣди до краката му на постѣлката, дрѣме спокойно, търпеливо. А той лѣжи, съ дигнѣжти измършавели нозѣ въ чорали на Герасимовитѣ раменѣ, схщата свѣщъ съ схщия абажуръ и схщата непрестанваща болка.

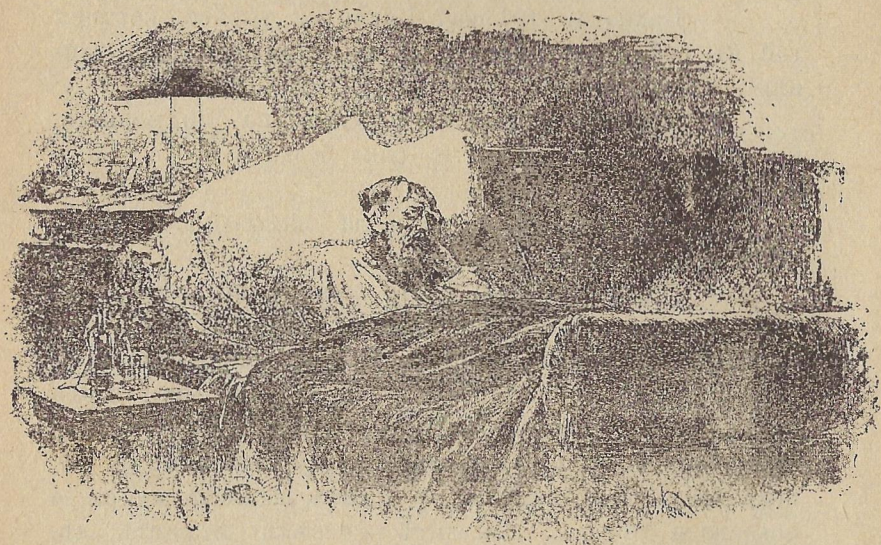
— Върви си, Герасиме, продума тихо той.

— Нищо, ще посѣдѣ.

— Не, върви си.

Той си сиѣ нозѣтѣ, лѣгнѣж ветрани на ржката си, и му се нажали. Той почака само до като Герасимъ

излѣзънъ въ съсѣдната стая и не рачи по-вече да се въздържа, а заплака като дѣте. Той плака за своята си безпомощность, за своята си ужасна самотия, за жестокостта на хората, за жестокостта на Бога, за отхтветието на Богъ.

Той плака за своята си безпомощность, за своята си ужасна самотия, за жестокостта на хората, за жестокостта на Бога, за отхтветието на Богъ....

— Защо? Ти всичко това си направилъ, защо си ме довелъ тука, защо тѣй ужасно ме мъчишъ?

Той и не чакаше отговоръ, и плачеше зарадъ това, че нѣма и не може да има отговоръ. Болката пакъ се започнъ, но той не се помърдваше и не викаше за помощъ. Той си говореше: „е, още де, е, удрай де! Но за какво? Какво съмъ Ти направилъ, за какво?

Послѣ той млъкнѣж, прѣстанѣж не само да плаче, но прѣстанѣж и да диша и цѣлъ се обърнѣж на внимание: като че ли даваше ухо не къмъ гласътъ, който говори съ звукове, а къмъ гласътъ на душата, къмъ вървежътъ на мислитѣ си, който ставаше въ него.

— Какво ти трѣбва? бѣше първото ясно понятие, което можеше да се изрази съ думи и което той чу.

— Какво ти трѣбва? Какво ти трѣбва? повтори той въ себе си. — Какво? Да не страдамъ. Да живѣѣж, отговори той.

И той пакъ исцѣло се прѣдаде на вниманието, но толкова напрегнато, че даже болката не го занимаваше.

— Да живѣешъ? какъ да живѣешъ? попита гласътъ на душата.

— Да, да живѣѣж, както живѣхъ по-прѣди — хубаво, приятно. Както си живѣлъ по-прѣди хубаво и приятно ли? попита гласътъ. И той захванѣж да прѣтърсва въ въображението си най добритѣ минути отъ приятния си животъ. Но чудно нѣщо, всичкитѣ тѣзи най-добри минути отъ приятния му животъ му се показвахъ сега съвсѣмъ не такива, каквито му сѣ се показвали тогава. Всичкитѣ — освѣнѣж първитѣ дѣтински въспоминания. Тамъ въ дѣтинството имаше нѣщо таково дѣйствително приятно, съ което би могло да се живѣе, ако можеше да се завърне. Но онзи, човѣкъ, който бѣше испиталъ това приятно нѣщо, вече го нѣмаше; това като че ли бѣше въспоминание за нѣкой другъ човѣкъ.

Щомъ се започваше това, чийто резултатъ бѣше сегашний той Иванъ Иличъ, тутакси всичкитѣ радости, които тогава той смѣтше за такива, сега се топехъ прѣдъ очитѣ му и се прѣбръщахъ въ нѣщо нищожно и често пѣти отвратително.

И колкото по-нататък се отдалечаваше от действителното, колкото по-вече се приближаваше към настоящето, толкова по-нищожни и по-съмнителни ставаха радостите. Това се започваше още от училището по правото. Там имаше още нещо истинно хубаво; там имаше веселие, там имаше дружба, там бях и надеждите. Но въ-по-горните класове тези хубави минути по-рядко се случваха. После, въ време на първата служба у губернатора, пакъ се появиха хубавите минути; това бях въспоминанията за любовта към жена. После всичко това се убърка и хубавото остана още по-малко. По-нататък още по-малко, и колкото по-нататък, толкова по-малко.

Оженване . . . така ненадѣйно и разочарование и миризма от устата на жената и чувствеността и при-стревки! И тези мъртва служба и тези грижи за пари, и така година, и двѣ, и десетъ, и двадесетъ — и все едно и също. И колкото по-нататък, толкова по-мъртво. Като че ли азъ слизахъ равномерно от нѣкое високо мѣсто, като си въображавахъ, че вървя на горѣ. Така и бѣше. Въ общественното мнѣние азъ вървѣхъ на горѣ и тъкмо толкова животътъ избѣгваше изъ подъ мене И ето ти свършено, умирай!

Че какво е това? Защо? Не може да бѣде! Не може да бѣде, щото животътъ да е така безсмисленъ, отвратителенъ. А ако той дѣйствително е билъ такъвъ отвратителенъ и безсмисленъ, тогава защо да умирамъ и да умирамъ съ страдание? Трѣбва нѣщо да не е така.

„Може би азъ да не съмъ живѣлъ тъй както трѣбвало?“ замислюваше се той изведнажъ. „Но какъ да не е тъй, когато азъ всичко правихъ, както се слѣдва?“ говореше си той и тутакси отмахваше това единствен-

но разрѣшение на всичката тайна на живота и смъртта, като нищо съвършено невъзможно.

Сега какво искаш! Да живѣеш? Какъ да живѣеш? Да живѣеш както си живѣлъ въ сѣдилището, когато приставътъ провъзгласяваше „сѣдътъ иде!“..? Сѣдътъ иде, иде сѣдътъ, повтори той въ себе си. Ето сѣдътъ. Та азъ не съмъ виновенъ! извика той злобно. За какво? — И той прѣстанъ да плаче и като си обърнѣ лицето къмъ стѣната взе да мисли за едно и сѣщо: защо, за какво е всичкия този ужасъ?

Но колкото той и да мислеше, той не намираще отговоръ. И тогава му дохождаше, както често това му се случваше, мисль за това, че всичко това става отъ туй, че той е живѣлъ не тъй както трѣбвало; той тутакси си припомнюваше правилния ходъ на живота си и отпѣждаше тѣзи странна мисль.

X.

Изминяхъ се още двѣ седмици. Иванъ Иличъ не ставаше вече отъ канапето. Той не щѣше да лѣжи въ постѣлките, а на канапето. И, като лѣжеше прѣзъ всичкото врѣме съ лицето си къмъ стѣната, той усамотено прѣтърпяваше всичките тѣзи неразрѣшими страдания и усамотено обмислюваше все една и сѣща неразрѣшима мисль. Какво е това? Нима наистина смъртъ? И вътрѣшний гласъ му отговаряше: да, наистина. Защо сѣ тѣзи мъки? И гласътъ му отговаряше: ей-така, за нищо и никакво. По-нататкъ освѣнъ това нѣмаше нищо друго.

Отъ самото начало на болестята му, отъ това врѣме, отъ когато Иванъ Иличъ отиде за пръвъ пѣтъ при докторътъ, неговий животъ се раздѣли на двѣ проти-

воположни направления, които се смѣняхъ едно съ друго: ту дохождаше отчаянието и очакванieto на непонятната и ужасна смъртъ, ту надеждата и изпълнено съ интересъ надзираванне върху дѣятелността на тѣлото си; ту прѣдъ очитѣ му се мѣркаше бѣбрекъ или черво, които отъ врѣме на врѣме се отклонявахъ отъ изпълнението на длъжноститѣ си, ту — непонятна ужасна смъртъ, отъ която съ нищо не можеше да го избави.

Тѣзи двѣ направления отъ самото начало на болестта му се смѣняхъ едно съ друго; но колкото болестта му се усилаваше, толкова по-сѣмнителна и фантастична ставаше мисълта за бѣбрека, и толкова по-реално — съзнанието за приближаващата се смъртъ.

Стигаше само да си припомни за това какъвъ е билъ той прѣди тримѣсеца и какъвъ е той сега, да си припомнеше какъ той равномерно е слизалъ на долу щото всѣкаква възможность за надежда да изчезне.

Въ послѣдното врѣме на тѣзи усамотеность, въ която Иванъ Иличъ се намираще, като лѣжеше на канането съ лице къмъ стѣната, тѣзи усамотеность верѣдъ многолюдния градъ и своитѣ многочисленни познати семейства, — усамотеность, по-голяма отъ която не можеше да има нигдѣ, нито на морското дѣно, нито на земята, — въ послѣдното врѣме на тѣзи страшна усамотеность, Иванъ Иличъ живѣеше въ въображението си за минхлото. Картинитѣ на неговото минхло му се явявахъ една слѣдъ друга. Започваше се съ най-близката по врѣме и се свършваше до най-отдалечената отъ дѣтинския му животъ и на нея се спираше. Припомнеше ли си Иванъ Иличъ за сваренитѣ черни сливи, отъ които му донесохъ днесъ да си хапне, той си спрпомнюваше за прѣснитѣ набръчкани черни сливи въ дѣтинството, за особенний имъ вкусъ

и за изобилнитѣ слюнки, които дохождахъ, когато захващаше да смуче кокичкитѣ, и заедно съ тѣзи въспоминания за вкуса възникваше цѣлъ рой въспоминания отъ това врѣме: бавачка, братя, играчки. „Не трѣбва, не трѣбва за това . . . твърдѣ жално ми става, казваше си Иванъ Иличъ и пакъ се прѣнасяше въ настоящето — копче по канаето, брѣчки по мишина. „Мишинътъ е скъпъ, а слабъ; и за него имаше скарване. Но имаше и другъ мишинъ и друго скарване, когато ний скъсахме портфейля на баща си и ни наказахъ, а мама ни донесе бюречета“. И пакъ се връщаше къмъ дѣтството и пакъ на Ивана Илича ставаше тежко, и пакъ се стараше да отпѣди тѣзи въспоминания и да мисли за друго.

Въ това врѣме пакъ, заедно съ този вървежъ на въспоминанията, въ душата му се пораждаше другъ вървежъ въспоменания за това какъ се е усиливала и растѣла болестъта му. Сѣщото: колкото по-назадъ, толкова по-вече животъ имаше. Имаше и по-вече добро въ животътъ, и самия животъ бѣше по-обиленъ. И едното и другото се сливахъ заедно. „Както мъжитѣ се усиливахъ по-вече и по-вече, така и цѣлия животъ ставаше по-лошъ и по-лошъ“, мислеше си той. Само една свѣтла точка въ мнѣлото — въ началото на живота, а отъ послѣ всичко става по-мрачно и по-мрачно, и всичко — по-бързо и по-бързо. „Обратно пропорционално на квадратитѣ отъ разстоянията отъ смъртъта“, помисли си Иванъ Иличъ. И този мнимъ камъкъ, който хвърчеше на долу съ ускоряюща се скоростъ, паднѣ въ душата му. Животътъ, редъ отъ увеличаващи се страдания хвърчи все по-бързо и по-бързо къмъ края, къмъ най-страшното страдание. „Азъ хвърчж . . .“. Той потрѣбваше, мърдаше се, искаше да се противи; но той вече

знаеше, че не може да се противи, и пакъ съ умо- рени, не въ състояние да прѣстанжтъ да гледатъ то- ва, което бѣше прѣдъ него, очи, гледаше по гърбътъ на канапето и чакаше, чакаше това страшно падание, ударъ и прѣсвание. „Не бива да се противж“, казва- ше си той. „Но поне да разберж защо е това? И то- ва не може. Можеше да се обясни, ако се кажеше, че азъ живѣхъ не тѣй, както трѣбвало. Но това пъкъ не е възможно да се допустне“, говореше си той са- мичкж, като си сприпомняше венчката законность, правилность и приличность на живота си. „Това ве- че не е възможно да се допустне, казваше си той, като се усмихваше подъ мустакъ, като че ли нѣкой можеше да види тѣзи негова усмивка и да се измами по нея. „Нѣма обяснение! Мжка, смъртъ. . . Но защо?“.

XI.

Така изминжхъ двѣ седмици. Прѣзъ тѣзи седми- ци се случи желанното за Ивана Илича и жена му събитие. Петрицевъ направи формално прѣдложение. Това се случи вечеръ. На другия день Параскева Тодоровна влѣзе при мжжа си, обмислювайки, какъ да му обяви за прѣдложението на Тодора Димитрие- вича; но прѣзъ тѣзи сжщата ноцъ на Ивана Илича станж по-злѣ. Параскева Тодоровна го завари на сж- щото канапе въ ново положение. Той лѣжеше на гър- бътъ си, пѣхаше и гледаше прѣдъ себе си съ втрѣн- ченъ погледъ.

Тя захванж да говори за цѣроветъ. Той обърнж погледа къмъ на нея. Тя не довѣрши това, което бѣше захванжла да говори; такава ненавистъ именно къмъ нея, се изразяваше въ този погледъ.

— За Бога, остави ме спокойно да умрѣ поне, каза той. Тя искаше да си излѣзе, но въ това врѣме дойде дъщерята и се приближи да се здрависа съ баща си. Той изгледа също дъщеря си, както и жена си, и на нейнитѣ въпроси за здравието му каза ѝ сухо, че той скоро ще освободи всичкитѣ отъ себе си. И двѣтѣ млъкнахъ, посѣдехъ и излѣзохъ.

Въ какво сме виновати? каза Лиза на майка си. Като че ли ний сме причина за това. Азъ съжелявамъ татя, но защо пъкъ той ни мъчи.

На обикновенното врѣме дойде докторътъ. Иванъ Иличъ му отговаряше „да—не“, като не отмахваше отъ него озлобения си погледъ и най-послѣ му каза:

— Вий знаете, че нѣма никакъ да помогнете, тогава оставете ме.

— Можемъ да облекчимъ страданията, каза докторътъ.

— И това не можете, оставете ме.

Докторътъ излѣзе въ гостната стая и събщи на Параскева Тодоровна, че работата е много лоша и че остава едно срѣдство — опиумътъ за да се облекчѣтъ страданията, които ще да сѣ ужасни. Това бѣше истина, но по-ужасни отъ физическитѣ му страдания бѣхъ нравственнитѣ, и въ това се състоеше главното му мъчение.

Нравственнитѣ му страдания се състояхъ въ това, че прѣзъ тѣзи ноцѣ, гледайки на сънливото добродушно и кокалесто Герасимово лице изведнажъ му хрумна въ ума: а що, ако наистина всичкия ми животъ, съзнателния ми животъ бѣше „не такъвъ?“.

Дойде му на ума, че това, което му се прѣдставляваше по-прѣди за съвършено невъзможно, именно че той прѣкаралъ цѣлия си животъ не така, както трѣбвало, може да бѣде истина. Той разбра ненадѣйно,

че тѣзи негови едва забѣлѣзани стрѣмления, да се бори срѣщу това, което се считаше отъ по-горѣ-поставенитѣ хора за добро, стрѣмления едва забѣлѣжителни, които той гледаше да отпѣжда отъ себе си, че именно тѣ могли да бѣдѣтъ нѣщо истинско, а всичко останѣло—не това. И службата му и урежданието на живота му и фамилията му и всичкитѣ интереси на обществото и службата, всичко туй могло да бѣде не това. — Той се помѣчи да оправдае всичко това прѣдъ себе си. И изведнажъ той почувствува всичката слабостъ на това, което той защитава. И нѣмаше какво да защитава.

„А ако това е тѣй, каза си той, и азъ оставамъ живота съ съзнание на това, че съмъ погубилъ всичко, което ми е било дадено, и не можѣ да го поправѣх, тогава какво? Той лѣгнѣ възнакѣ и захванѣ съвсѣмъ инакъ да растѣрева всичкия си животъ. Когато той сутринята видѣ слугата, сѣтнѣ жена си, сѣтнѣ дѣщеря си, послѣ и доктора, всѣко тѣхно движение, всѣка тѣхна дума потвѣрдявахъ му ужасната истина, която му се откри прѣвъ нощта. Той въ тѣхъ видѣ себе си, всичко това, съ което той е живѣл, и ясно виждаше, че всичко туй е било не това, всичко това било ужасна, голѣма измама, която прикривала и животъ и смъртъ. Това съзнание усили, направи физическитѣ му страдания десетъ пѣти по-голѣми. Той стенеше и се мѣташе, и си дърпаше дрѣхитѣ. Нему му се струваше, че тѣ го задушвахъ и давѣхъ.

Дадохъ му голѣма доза опиумъ; той се забрави, но по обѣдъ пакъ се започнѣ същотото. Той пѣдеше всички и се трѣшкваше отъ мѣсто на мѣсто.

Жена му дойде при него и каза:

— Жан, гълъбче, направи това за мене (за мене?). Това не може да поврѣди, но често пѣти и помага. Че какво има? Нищо. И здравитѣ често пѣти го правѣтъ.

Той широко раствори очитѣ си.

— Какво? Да се причастѣ ли? За какво! Нѣма нужда. А най-послѣ . . .

Тя заплака.

— На ли друже? Азъ ще повикамъ нашия свещеникъ, той е такъвъ добъръ.

— Прѣкрасно, много добрѣ, избърбори той.

Когато свещеникътъ дойде и започна да го исповѣдва, той омеркна, като че ли почувствува облекчение отъ своитѣ съмнения и, вслѣдствие на това, послѣ страданията, него го озари минутна надежда. Той пакъ захванъ да мисли за слѣлото черво и за възможността да се поправи. Той се причасти съ сълзи на очитѣ си.

Когато слѣдъ причащението го положиж на постѣлята, нему му станъ една минута по-легко, и пакъ се яви надежда за животъ. Той захванъ да мисли за операцията, която му прѣдлагали. — Искамъ да живѣя, да живѣя, казваше си той. Жената влѣзе да му честити; тя каза обикновеннитѣ думи и прибави:

— На ли ти е по-добрѣ наистина?

Той безъ да я гледа, продума: да.

Дрѣхитѣ ѝ, стройността ѝ, изражението на лицето ѝ, звукътъ на гласътъ ѝ, всичко му каза само едно: „Не е това. Всичко това, съ което ти си живѣлъ и живѣшъ — е лъжа, измама, която прикрива отъ тебе животъ и смъртъ“. И щомъ той помисли за това, веднага въ него се появи ненависть и заедно съ ненавистьта физически мъчителни страдания; а заедно съ страданията съзнание за неизбежна и близка погибель.

Нѣщо ново се случи: захванѣ да го замайва, да го бодє, а душанието му да се задава.

Изражението на лицето му, когато той продума „да“, бѣше ужасно. Като изговори това „да“ гледайки я право въ лицето, той, съ не свойствена на слабостта си бързина, обърнѣ се съ лице на долу и завика: — Махнете се, махнете се, оставете ме!

XII.

Отъ тѣзи минута се заночнѣ онзи тридневенъ вѣкъ, който толкова бѣше страшенъ, че не можеше да се слуха безъ ужасъ и задъ двѣ стап. Въ тѣзи минута, когато той отговори на жена си, той разбра, че е изгубенъ, че врьщание нѣма, че е дошелъ крайгъ послѣдний край, а съмнението тѣй си и остава пакъ неразрѣшено и пакъ съмнение.

— Х! хх! х! викаше той на разни гласове. Той захванѣ да вика: „не щѣ“ и така продължаваше да вика на буквата „х“.

Всичкитѣ три деня, въ продължение на които за него не съществувахе врѣме, той се боричкаше въ онзи черенъ човаль, въ когото го тикаше невидимата неврѣодолима сила. Той се бореше, както се бори въ рѣцѣтѣ на джелатина осѣдени на смъртъ човѣкъ, знайки, че не може да се спаси; и на всѣка минута той усѣщаше, че при всичкитѣ си усилия да се бори, той се приближаваше все по-вече и по-вече къмъ това, което го ужасяваше. Той чувствуваше, че се мъчи и отъ това, че той се прозира прѣзъ тѣзи черна дупка, и още по-вече отъ това, че не може да се провре прѣзъ нея. Да се провре му пѣрчеше признанието на това, че животътъ му не билъ добъръ. Отъ

оправданието на своя животъ той се закачаше и не можеше да върви напредъ, а това най-много го мъчеше.

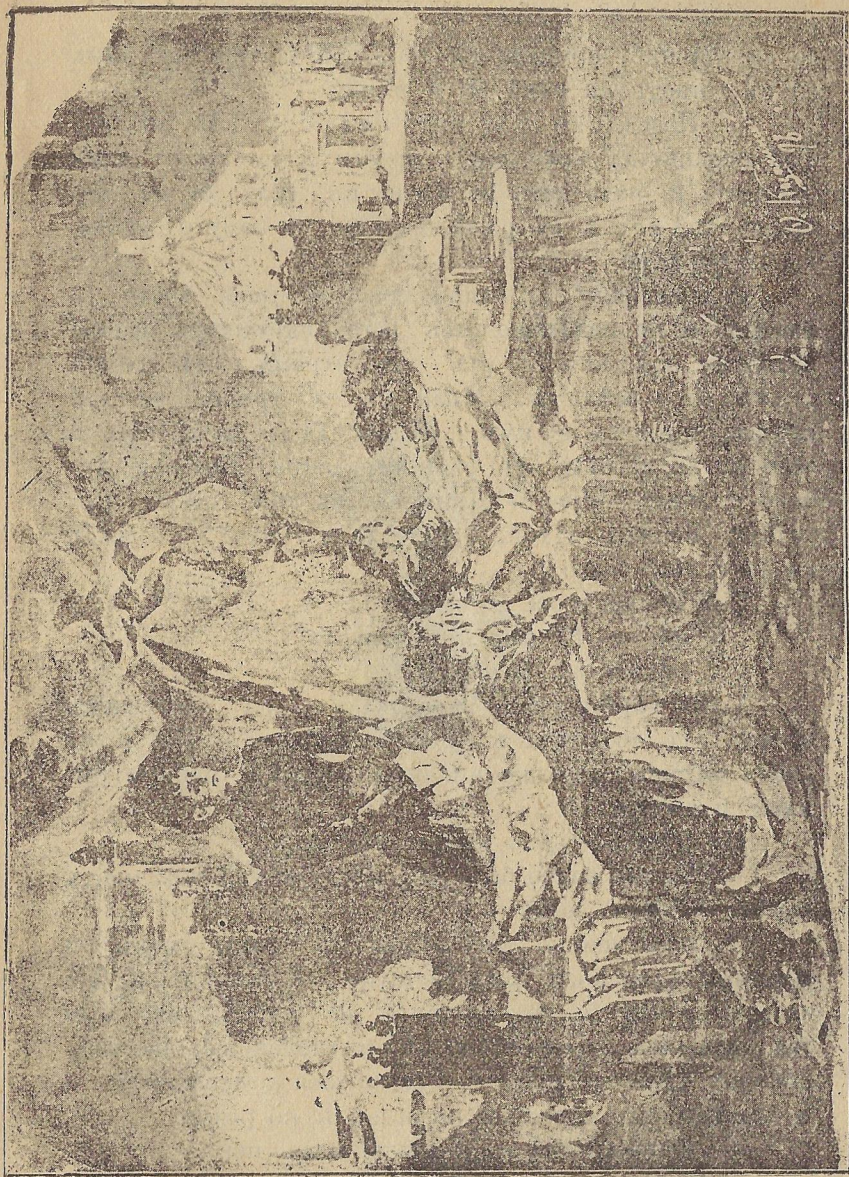
Ненадѣйно нѣкаква сила го блѣенѣ въ гърдитѣ, въ хълбоцитѣ и още по-силно му задави диханието и той се струполяса въ дупката и тамъ на края на дупката нѣщо блѣенѣ. Съ него се случи това, което му се случвало на желѣзницата; когато мисли че отива напредъ, върви назадъ и изведнажъ узнава истинското направление.

„Да, всичко било не това“, каза си той, „но то е нищо“. Може, може да се поправи „това“. Какво „това“? попита той себе си и изведнажъ мѣкнѣ.

Това бѣше въ края на третия денъ, два часа прѣди смъртъта му. Въ това сѣщото врѣме гимназистътъ легкичко се промѣкнѣ въ стаята на баща си и се приближи до постѣлята му. Умиращий все викаше отчаянно и махаше рѣцѣтъ си. Ржката му паднѣ на главата на гимназиста. Гимназистътъ я хванѣ, притиснѣ я къмъ устнитѣ си и заплака.

Въ това сѣщото врѣме Иванъ Иличъ се сгрѣмоляса, видѣ свѣтлина и му се откри, че животътъ му не бѣше такъвъ, какъвто трѣбвало да бѣде, но че това още можеше да се поправи. Той се попита: какво „това“? — и мѣкнѣ услушвайки се. Въ това врѣме той усѣти, че нѣкой му цалува ржката. Той си отвори очитѣ и погледнѣ сина си. Той му домилѣ. Жена му се приближи до него. Той погледнѣ и нея. Тя съ отворени уста и съ необърсени сълзи по носа и странитѣ и съ отчаянъ изгледъ го гледаше. И тя му домилѣ.

„Да, азъ ги мъчѣ“, помисли си той. „Тѣмъ имъ е мъчно, но ще имъ улегне, когато умрѣ“, — Той искаше да каже това, но не беше въ състояние да проговори. „Най-послѣ защо да се говори, трѣбва

Въ това сжното време Иванъ Иличъ се сгръмолися, видѣ свѣтана и му се откри, че животътъ му не
бѣше такъвъ, какъвто трѣбвало да бѣде....

да се върши“, помисли си той. Той посочи на жена си съ погледъ на сина си и рече:

— Изведи го милъ ми е И ти Той искаше да каже още „прости“, но каза „пропустни“, и, вече като не бѣше въ сила да се поправи, той махнѣ съ ръка, знаейки, че комуто трѣбва, ще го разбере.

И изведнажъ му станѣ ясно, че това, което го мѣчеше и не излизаше отъ него, наведнажъ всичко излизаше отъ него и отъ двѣ страни, отъ десетъ страни, отъ всекъдѣ. „Мили ми сѣ, трѣбва да направѣ, щото да не имъ е тежко. Тѣхъ да избавѣ и себе си да избавѣ отъ тѣзи страдания. Колко е хубаво и колко е просто“, помисли си той. „Ами болката?“, попита се той. „Къдѣ да я дѣвишъ?“ „Е, къдѣ си ти тамъ, болко?“.

Той захванѣ да се ослушва.

„А, ето я. Е, какво, пуцай ме!“.

„А смъртъта? гдѣ е тя?“

Той търсеше въ напръждния си вкорененъ страхъ отъ смъртъта и не го намираше. — Гдѣ е тя? каква смъртъ? нѣмаше никаквъ страхъ, защото нѣмаше и смъртъ.

На мѣсто смъртъ имаше свѣтлина.

— Та ето какво било то! продума той изведнажъ ясно. — Каква радостъ!

За него всичко това станѣ въ единъ мигъ, и значението на този мигъ вече не се измѣняше. Но за присѣтствующитѣ агонията се продължава още два часа. Въ гърдитѣ му нѣщо клокочеше, измъченото му тѣло трѣнереше. Слѣдъ това клокочението и хърканието еганѣхъ по-редки и по-редки.

— Свърши се! каза нѣкой надъ него.

Той чу тѣзи думи и ги повтори въ душата си.
Свърши се смъртта, каза си той. Нѣма я вече.

Той поѣ въ себе си въздухъ, спрѣ се на половина на поиманието, испъвж се и умрѣ.

ПОПРАВКИ

На стр. 7, редъ 8 отъ горѣ, намѣсто: Като бѣше видѣль — Като видѣ.

На стр. 20, редъ 10 отъ горѣ, намѣсто: изработи—изработи.

На стр. 44, редъ 7 отъ долу, намѣсто: съзнавало — съзнавалъ.

На стр. 58, редъ 16 отъ горѣ, намѣсто: приговдигнѣ — приповдигнѣ.

На стр. 58, редъ 3 отъ долу, намѣсто: висо — високо.

На стр. 72, редъ 1 отъ горѣ, намѣсто: отговори — отговори.

Важно извѣстие.

За да направи изданията си още по-евтини, както и да възнагради още повече лицата, които разпространяватъ тия издания, Книжевното Дружество „Просвѣта“ въ Общото си събрание на 24 май т. г. рѣши, отъ днесъ нататкъ всички издания на Дружеството да се продаватъ съ тая **отстъпка** :

За покупки отъ 1 до 20 лева — 20% отстъпка,

За покупки отъ 20 до 100 лева — 40% „

За покупки отъ 100 лева нагорѣ — 50% „

За да се избави пъкъ отъ разнитѣ вѣрсии, Дружеството рѣши да продава всичко въ брой. Които лица искатъ да разпространяватъ изданията ни, или да си ги доставятъ, нека видятъ цѣната имъ, да прѣвадятъ съответствующия отбивъ, и останалата сума да испратятъ направо до Дружеството въ Ст.-Загора въ пощенски записъ или бонове. Разносикѣ по испращанието на книгитѣ сж за смѣтка на купувачитѣ.

Отъ Дружеството.

Въ книжнитѣ складове на Дружеството въ Ст.-Загора и Радне-Махле сж складирани книгитѣ: „Критика върху економическата теория на Карлъ Маркса“ и „Причинитѣ на невѣрието въ наше врѣме“. Първата отъ тѣхъ се испраца всекому срѣщу стойността ѝ отъ единъ левъ, а втората — срѣщу 20 стот. внесени въ пощенски марки.

 Тия дни излизатъ отъ печатъ: „Георгъ Стефенсонъ“, изобрѣтателя на локомотивитѣ и желѣзнитѣ пътища, цѣна 40 стот., Изъ Американския животъ, скаска отъ С. Момчиловъ. цѣна 15 стот и Самовѣспитание умствено, физическо и нравствено отъ Джонъ Стюартъ Блекки, цѣна 70 стот.

О П И С Ъ

на изданията на Книжвеното Дружество „Провѣта“, въ цр. Ст.-Загора.

№	Тител	цѣна	20	СТ.
1	Какъ може да се економисва	„	10	„
2	Застраховане живота	„	10	„
3	Безгрижността	„	25	„
4	Располагане извънъ срѣдствата	„	5	„
5	Идѣ ли?, расказъ отъ Ив. Вазовъ	„	20	„
6	Какъ може да се распространи спестяването	„	25	„
7	Прочути длъжници	„	7 ¹ / ₂	„
8	Срѣща, расказъ отъ Ив. Вазовъ	„	15	„
9	Примѣри отъ спестяване	„	25	„
10	Богатството и благотворителността	„	20	„
11	Дреболитѣ	„	50	„
12	Господаритѣ и работницитѣ	„	10	„
13	Трудътъ	„	20	„
14	Спестовността	„	30	„
15	Хигиеническитѣ живелища	„	30	„
16	Спестовнитѣ каси	„	15	„
17	Искусството какъ да се живѣе	„	3.25	Л.
18	Спестовностъ, съчинение на С. Смаилса	„	35	СТ.
19	Хората и благороднитѣ хора	„	35	„
20	Великитѣ хора сѣ велики работници	„	55	„
21	Великитѣ младежи	„	10	„
22	Хигиена за стомаха	„	35	„
23	Великитѣ старци	„	80	„
24	Братята Гракхи	„	40	„
25	Родословието на таланта и гения	„	2.—	Л.
26	Умъ и Енергия („Животъ и Трудъ“) Характеристики изъ живота на великитѣ хора. Томъ I	„	5	СТ.
27	Единъ братъ, расказъ отъ Н. Начевъ	„	5	„
28	Василъ Левски отъ Ив. Вазовъ	„	1.50	Л.
29	Какъ трѣбва да се живѣе отъ Д. Леббока	„	20	СТ.
30	Простудата, отъ Д-ръ Тончевъ	„	60	„
31	Аврамъ Линколнъ	„	60	„
32	Литературний недѣгъ.—Прѣсилената умствена работа	„	10	„
33	Бикоглавъ расказъ отъ Ив. Вазовъ	„	80	„
34	В. Гладстонъ	„	5	„
35	Какво може да направи една змийна кость, расказъ отъ Н. Начевъ	„	60	„
36	Смъртъта на Ивана Илича	„	40	„
37	Георгъ Стефенсонъ	„	15	„
38	Изъ Американския животъ	„		